

Aalto-yliopisto
Kauppakorkeakoulu

IAS/IFRS -standardien ja kansallisen lainsäädännön keskinäiset eroavaisuudet sekä niistä johtuvat ongelmat rahoitusvälineiden verotuskohtelussa

Yritysjuridiikka

Maisterin tutkinnon tutkielma

Joel Julkunen

2010

Yritysjuridiikka

Tekijä

Joel Julkunen

Työn nimi

IAS/IFRS -standardien ja kansallisen lainsäädännön keskinäiset eroavaisuudet sekä niistä johtuvat ongelmat rahoitusvälineiden verotuskohtelussa

<i>Työn laji</i>	<i>Aika</i>	<i>Sivumäärä</i>
Pro Gradu –tutkielma	2.7.2010	69

Tiivistelmä

Tutkimuksen kohteena on IAS/IFRS -standardien ja kansallisen lainsäädännön väliset eroavaisuudet sekä näistä eroista johtuvat yhteensovittamisongelmat yritysverotuksessa. Työn keskiössä on rahoitusvälineiden (rahoitusinstrumenttien) käypään arvoon arvostamisesta johtuvien realisoitumattomien arvonnousujen verotuskohtelu ja siinä ilmenevät muutostarpeet. Erityistä huomioita saa vuoden 2009 alusta voimaantulleeseen elinkeinoverolain uudistuksen vaikutusten ja toimivuuden arvioiminen käytännön tasolla.

Tutkielman ensimmäinen ja toinen luku keskittyvät selvittämään kansallisen yritysverolainsäädännön sekä kansainvälisen IAS/IFRS -standardiston erityispiirteitä ja taustoja. Näissä luvuissa käydään läpi molempien periaatteistojen painopisteitä ja suhdetta rahoitusvälineisiin sekä verotukseen. Ensimmäinen ja toinen luvut pyrkivät näin ollen selvittämään kahden erilaisista lähtökohdista kumpuavan järjestelmän välisiä ristiriitoja ja luomaan pohjaa seuraavia kappaleita varten.

Kolmas luku rakentuu varsinaisten tutkimusongelmien ympärille ja paneutuu niihin ongelmiin, joita syntyy IAS/IFRS -standardiston yhteensovittamisesta kansalliseen lainsäädäntöön. Tarkemmin sanottuna kolmannessa luvussa tullaan pohtimaan rahoitusinstrumenttien realisoitumattomien arvonnousujen verotusta ja näistä arvonnousuista syntyvien (verottomattomien) voittovarojen ulosjakamiseen liittyviä epäkohtia. Lisäksi tässä luvussa tuodaan esiin eri osapuolten näkemyksiä kyseisiin epäkohtiin liittyen sekä esitellään lakimuutoksen valmisteluvaiheessa esiin tuotuja vaihtoehtoisia tapoja ongelmallisen tilanteen ratkaisemiseksi.

Tutkielman neljännessä luvussa tarkastellaan elinkeinoverolainmuutoksen käytännön vaikutuksia merkittävimmissä suomalaisissa yrityksissä. Katsaus pitää sisällään neljä luottolaitosta ja 25 liikevaihdoltaan suurinta muuta liiketoimintaa harjoittavaa pörssiyritystä. Mielenkiinnon kohteena ovat sekä rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisen tulosvaikutukset, että käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien

rahoitusvälineiden absoluuttiset ja suhteelliset määrät yritysten taseissa. Katsauksen perusteella saatu empiirinen näyttö tukee elinkeinoverolain uudistusta ja vie pohjaa väitteiltä, joiden mukaan rahoitusvälineiden realisoitumattomien arvonmuutosten verotus olisi yleisellä tasolla epäoikeudenmukaista sekä maksuvalmiutta vaarantavaa.

Avainsanat

Yritysverotus, rahoitusvälineet, IAS/IFRS

**IAS/IFRS -standardien ja kansallisen lainsäädännön
keskinäiset eroavaisuudet sekä niistä johtuvat
ongelmat rahoitusvälineiden verotuskohtelussa**

Joel Julkunen

8/15/2010

1. JOHDANTO	1
1.1 YHTEENSOVITTAMISONGELMAN TAUSTAA	3
1.2 TUTKIMUSONGELMAN ESITTELY	5
1.3 TUTKIELMAN RAKENNE	7
2. KANSALLISEN LAINSÄÄDÄNNÖN ERITYISPIIRTEITÄ	9
2.1 VEROTUKSEN JA KIRJANPIDON KESKINÄINEN SUHDE	9
2.2 REALISOITUMISVAATIMUS	11
2.3 RAHOITUSVÄLINEET KANSALLISESSA LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ	13
2.3.1 Rahoitusvälineiden verotuskäsittely	13
2.3.2 Rahoitusvälineiden kirjanpidollinen käsittely	15
2.3.3. Rahoitusvälineet luottolaitoksissa ja sijoituspalveluyrityksissä	16
3. IAS/IFRS -STANDARDIT JA RAHOITUSVÄLINEIDEN SÄÄTELY	19
3.1 IAS/IFRS STANDARDIEN TULEMINEN OSAKSI SUOMEN KIRJANPITOKÄYTÄNTÖÄ	19
3.2 IAS/IFRS STANDARDIEN PERIAATE-EROT SUHTEESSA KANSALLISEEN LAINSÄÄDÄNTÖÖN	20
3.3 RAHOITUSVÄLINEET IAS/IFRS -STANDARDISTOSSA	23
3.3.1 Rahoitusvälineiden ryhmittely	23
3.3.2 Käyvän arvon optio	26
3.3.3 Suojauslaskenta	28
4. IAS/IFRS -STANDARDIEN SYNNYTTÄMÄT VEROTUSONGELMAT JA RATKAISUEHDOTUKSET	33

4.1 RAHOITUSVÄLINEIDEN REALISOITUMATTOMIEN ARVONNOUSUJEN VEROTUS .	33
4.1.1 Yleiset ongelmat	33
4.1.2 Ratkaisumallit ja lakimuutosehdotukset	36
4.2 REALISOITUMATTOMISTA ARVONNOUSUISTA JOHTUVIEN VOITTOVAROJEN	
JAKAMINEN	41
4.2.1 Yleiset ongelmat	41
4.2.2 Ratkaisumallit ja lakimuutosehdotukset	42
5. KÄYPÄÄN ARVOON ARVOSTAMINEN SUOMALAISSA	
LISTATUISSA YRITYKSISSÄ ASETUKSEN JÄLKEEN	46
5.1 KÄYVÄN ARVON KÄYTÖN YLEISET HYÖDYT JA HAITAT	47
5.2 KÄYVÄN ARVON KÄYTÖN VAIKUTUKSET	50
5.2.1 Käypään arvoon arvostettavien rahoitusvälineiden tulosvaikutukset	52
5.2.2 Käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien rahoitusvälineiden osuus yritysten	
taseissa	56
6. YHTEENVETO JA POHDINTA	61
7. LÄHTEET	67

1. Johdanto

Tässä tutkielmassa tulen käsittelemään IAS/IFRS -standardien ja kansallisen lainsäädännön välisiä eroavaisuuksia sekä näistä eroista johtuvia yhteensovittamisongelmia yritysverotuksessa. Keskityn pääosin vuoden 2009 alusta voimaantulleeseen elinkeinoverolain uudistuksen vaikutuksiin ja toimivuuteen, mutta esittelen lisäksi myös muita ratkaisuehdotuksia ja -malleja, jotka olivat esillä lakimuutosta valmisteltaessa. Erityistä huomiota tulen antamaan Ruotsin esittämälle ratkaisulle (SOU 2008:80) vastaavaan yhteensovittamisongelmaan, sillä Ruotsin ja Suomen verolainsäädäntö on riittävän samankaltainen, jotta ratkaisuja voidaan mielekkäästi verrata keskenään. Tutkielmani pääpaino on rahoitusvälineiden (rahoitusinstrumenttien) käypään arvoon arvostamisesta johtuvien realisoitumattomien arvonnousujen verotuskohtelussa. Päädyin tähän ratkaisuun siksi, että rahoitusvälineet ovat yksi eniten muutoksia kokevista omaisuusluokista siirryttäessä kansainvälisestä normistosta kansainvälisen IAS/IFRS -standardiston mukaiseen kirjanpitokäytäntöön.

IAS/IFRS -standardiston ja Suomen Elinkeinovalain (EVL) välisistä eroavaisuuksista johtuvat ongelmat ovat olleet viimeisen neljän vuoden aikana lainsäätäjien ja asiantuntijoiden¹ tarkastelun kohteena, ja näiden ongelmien negatiivinen vaikutus suomalaisten yritysten verotuksen tasapuolisuuteen on ollut tiedossa. Tästä huolimatta muutosta lain tilaan ei saatu heti aikaiseksi, vaan suomalaisten yritysten verokohtelu jatkui rahoitusvälineiden osalta epätäydellisenä usean vuoden ajan, sillä vanhan verolainsäädännön puitteissa rahoitusvälineiden arvonnousuista johtuvat voitot jäivät verotuksen ulkopuolelle. Kun elinkeinoverolain muutos astui voimaan 1.1.2009, saatiin rahoitusvälineiden tulosvaikutteiset käypään arvoon arvostamiset verotuksen piiriin. On kuitenkin vaikeaa vielä tässä vaiheessa sanoa, toteutuettiinko IAS/IFRS -standardien ja kansallisen verolainsäädännön yhteensovittaminen tehokkaimmalla mahdollisella tavalla, vai olisiko jokin toinen ratkaisu toiminut mahdollisesti paremmin. Aihe

¹ Mm. Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2006 sekä HE 176/2008

pysyy siis yhä ajankohtaisena ja avoimena erilaisten näkökulmien ja ratkaisujen esittelyyn.

IAS/IFRS -standardien integroiminen kansalliseen lainsäädäntöön on paitsi haastavaa, myös aikaa vievää, joten on tärkeää tutkia tätä aihetta perusteellisesti eri näkökulmista parhaan mahdollisen tuloksen saavuttamiseksi. Ennen elinkeinoverolainmuutosta käytiin paljon keskustelua siitä, kuinka verolainsäädäntö tulisi mukauttaa IAS/IFRS -standardeille sopivaksi, mutta tämä keskustelu ei juurikaan tuottanut tieteellisiä julkaisuja tai selvityksiä, vaan se oli lähinnä järjestöjen ja liike-elämän vaikuttajien välistä mielipiteiden vaihtoa. Ongelmaan yksinomaan keskittyvä akateeminen tutkimus jäi näin ollen melko vähäiseksi, vaikka monet julkaisut sivusivatkin aihetta pintapuolisesti. Ainoana erityisesti yhteensovittamisongelmaan paneutuvana työpaperina voidaankin pitää Yritysverotuksen Kehittämistyöryhmä 2006:n muistiota, jota oli laatimassa useita suomalaisia asiantuntijoita niin verotuksen kuin laskentatoimenkin alalta. Kyseisessä julkaisussa käsiteltiin IAS/IFRS -standardiston tuomia muutostarpeita lainsäädäntöön, sekä tuotiin esiin vaihtoehtoisia tapoja säilyttää verotuksen tasapainotila. Muistion pohjalta laadittiin hallituksen esitys HE 176/2008, joka noudatteli etenkin rahoitusvälineiden kohdalla lähes täydellisesti muistion ajatuksia. Myös lopullinen elinkeinoverolainmuutos perustuu hyvin pitkälti Yritysverotuksen Kehittämistyöryhmä 2006:n näkemyksiin ja suosituksiin.

Pian tulee kuluneeksi lähes viisi vuotta IAS/IFRS -standardien liittymisestä osaksi suomalaista kirjanpitokäytäntöä ja tulosraportointia, joten voidaan sanoa kansainvälisen käytännön vakiinnuttaneen asemansa kansallisten säädösten rinnalla. Tästä syystä katson aiheelliseksi tarkastella yhteensovittamisen ongelmia uudistuneessa tilanteessa, jossa voidaan jo jollakin tasolla huomata kansainvälisten standardien aikaansaamat muutokset yritysten näyttämään tulokseen. Tulenkin työssäni keskittymään teoreettisen pohdinnan lisäksi myös siihen, kuinka IAS/IFRS -standardiston käyttöönotto on käytännössä vaikuttanut joidenkin suomalaisten pörssiyritysten kirjanpidolliseen tulokseen. Huomion kohteena on erityisesti se osa IFRS -tuloksesta, joka jäi entisen EVL:n mukaan verotuksen ulkopuolelle ja oli

täten yrityksen näkökulmasta houkuttelevampi tulon synnyttäjä, kuin ns. normaali, veron alainen tulo

1.1 Yhteensovittamisongelman taustaa

Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto antoivat heinäkuussa 2002 asetuksen (EY) N:o 1606/2002 kansainvälisten IAS/IFRS -tilinpäätösstandardien soveltamisesta jäsenmaiden yritysten tilinpäätöksissä. Asetuksen tultua voimaan Suomessa vuonna 2005 ovat kaikki suomalaiset listatut yritykset olleet velvollisia laatimaan konsernitilinpäätöksensä IAS/IFRS -standardien mukaisesti. Tämän seurauksena kansainvälinen kirjanpitokäytäntö on tullut pysyväksi osaksi Suomalaista yrityskenttää ja onkin oletettavissa, että tulevaisuudessa painopiste siirtyy yhä enenemissä määrin kohti kansainvälistä käytäntöä, kansallisten erityispiirteiden vähitellen hävitessä. Koska Euroopan talousalue on yhdistymässä yhä kiinteämmäksi kokonaisuudeksi, on selvää, että myös yritysten vertailukelpoisuuden parantamiseksi raportointikäytäntöjen on yhtenäistytävä. Tästä syystä Suomen verolainsäädännön tulee olla sellaisessa tilassa, että IAS/IFRS -standardien soveltaminen olisi ongelmaton eikä verotuksellisia epäkohtia pääsisi syntymään.

Kansainvälisen kirjanpitostandardiston ja kansallisen lainsäädännön yhteensovittamisen ongelmat kumpuavat pääosin järjestelmien erilaisista periaatepohjista. Suomen kansallisessa lainsäädännössä verotuksen ja kirjanpidon välillä on perinteisesti vallinnut varsin kiinteä side: verotettavaa tuloa koskevassa laskelmassa lähdetään liikkeelle kirjanpidon osoittamasta vuosituloksesta, jota ainoastaan oikaistaan kirjanpidollisen ja verotuksellisen tuloksen laskentamenetelmissä ilmenevien erojen johdosta. Toinen ominaispiirre kansallisessa lainsäädännössä on ns. realisoitumisperiaate, jonka mukaan pääsääntöisesti ainoastaan realisoituneet tulot ovat verotuksen alaisia. Tällä periaatteella on ollut vahva vaikutus Suomen verotuskäytäntöön vuosikymmenten ajan, ja se on lyönyt leimansa myös Kirjanpitolakiin. Esimerkiksi yrityksen

kirjanpitoonsa merkitsemät pakolliset varaukset eivät pääosin ole verotuksessa vähennyskelpoisia, vaan niiden ennakoina meno on vähennyskelpoinen vasta sen realisoituessa. Samassa linjassa edellä mainittujen seikkojen kanssa on käyvän arvon käytön harvinaisuus arvostamisperiaatteena: kirjanpidon erien arvonnousuja ei poikkeuksia lukuun ottamatta kirjata tulosvaikutteisesti, joten realisoitumattomia tuloja ei juuri synny. Tiukka asenne käyvän arvon käyttöä kohtaan on siis johtanut siihen, etteivät varallisuuserien arvonnousut pääsääntöisesti vaikuta yritysten tilikauden tulokseen, vaan näkyvät korkeintaan taseen sidotussa omassa pääomassa.

Kun IAS/IFRS -asetus astui voimaan vuonna 2005, ei kansainvälisen käytännön omaksuneiden yritysten verotus ollut enää ongelmatonta. Tämä johtuu muun muassa siitä, että toisin kuin kansallisella Kirjanpitolaille, ei IAS/IFRS -standardistolla ole samanlaista kiinteää sidosta verotukseen. Verotus nähdään ainoastaan yhtenä kulueränä muiden joukossa, eikä sillä ole kansalliselle käytännölle tyypillistä erikoisasemaa. Tämä verotuksen merkityksen vähäisyys suhteessa kirjanpidolliseen kokonaistulokseen johtuu pitkälti IAS/IFRS -tilinpäätöksen yhdestä päätavoitteesta: antaa yleisölle oikea, riittävä ja ajankohtainen kuva yrityksen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Koska tavoitteen muotoilussa painotetaan ajankohtaisuutta, on käypään arvoon arvostaminen hyvin laajalti sallittua ja joidenkin omaisuuserien kohdalla jopa pakollista. Ero kansalliseen käytäntöön on siis selkeä myös tässä suhteessa. Käyvän arvon yleisen hyväksyttävyyden seurauksena IAS/IFRS -standardien mukaisesti laadittu tilinpäätös saattaa sisältää runsaastikin arvostusperiaatteista johtuvia realisoitumattomia arvonnousuja. Tämä johtaa konfliktiin EVL:n peruseriaatteiden kanssa ja aiheutti ennen lakimuutosta verotuksen epätasapainotiloja, sillä kaikki realisoitumattomat tulot ja menot jäivät verotuksen ulkopuolelle. Nykyään osa näistä tuloista ja menoista on saatettu verotuksen alaiseksi, mutta ongelma ei ole kuitenkaan täysin poistunut.

1.2 Tutkimusongelman esittely

Tutkielmani siis käsittelee rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisesta johtuvia verotusongelmia, jotka johtuvat IAS/IFRS -standardien käyttöönnotosta Suomessa. Olen lisäksi tarkentanut tutkimukseni kohdetta siten, että työni varsinaisen tutkimusongelman muodostavat seuraavat kaksi tilannetta.

1. Rahoitusvälineiden realisoitumattomien arvonnousujen verotus

2. Realisoitumattomista arvonnousuista johtuvien voittovarojen jakaminen

Nämä kaksi erillistä ongelmaa vaativat erityistä tarkastelua, jotta yritysverotuksen neutraliteettiongelmilta vältyttäisiin. Vaikka vuoden 2009 alusta voimaan astunut elinkeinoverolain muutos korjasikin kansallisen ja kansainvälisen käytännön välistä ristiriitaa, on yhä syytä paneutua ratkaisun toimivuuteen sekä esitellä mahdollisia vaihtoehtoisia tapoja ongelman selvittämiseen.

Jos rahoitusvälineiden realisoitumattomat arvonnousut olisivat jääneet tulevaisuudessakin verotuksen ulkopuolelle, olisi muodostunut tilanne jossa eri tulonlähteet ovat yrityksen tuloksenteon kannalta eriarvoisessa asemassa. Tällöin yritysten kannattaisi teoriassa pyrkiä saamaan tuottoensa mahdollisimman pitkälti rahoitusvälineistä, jolloin verorasitus jää mahdollisimman pieneksi. Tämä saattaisi johtaa suuressa mittakaavassa katsottuna ongelmalliseen tilanteeseen, jossa yritysten taseisiin ilmestyy liiketoimintaa ajatellen suhteettoman suuret määrät rahoitusvälineitä muiden investointien kustannuksella.

Toinen ongelmallinen tilanne syntyy, kun rahoitusvälineiden realisoitumattomilla arvoinnoisilla kerrytettyjä voittovaroja aletaan jakaa yrityksestä osinkoina osakkeenomistajille. Jos kyseessä on listaamaton yritys, joka jakaa osinkoa nykyisten verovapaussäännösten puitteissa², ollaan tilanteessa, jossa osakkeenomistaja ei joudu maksamaan saamastaan osingosta lainkaan veroa. Tämä tilanne on toki teoreettinen ja käytännössä toteutettavissa vain taloudellisen

² 9% yrityksen nettovarallisuudesta, aina 90 000€asti

nousukauden aikana, mutta on kuitenkin huomioitava, että kuvailtu epätasapainoinen tilanne olisi mahdollinen, mikäli realisoitumisvaatimuksesta olisi pidetty loppuun asti kiinni. Keinottelun estämiseksi lakimuutos on siis myös tästä syystä tärkeä.

Tulen keskittymään erityisesti rahoitusvälineistä johtuviin verotusongelmiin, joten olen tarkoituksellisesti rajannut tutkielmani ulkopuolelle muihin varallisuuseriin liittyvät erityiskysymykset. Näin ollen en tule käsittelemään esimerkiksi sijoituskiinteistöjä, biologisia hyödykkeitä tai muita IAS/IFRS -standardiston käyttöönoton myötä Suomessa vakiintuneita omaisuuslajeja. Perustelen valitsemäni rajauksen sillä, että rahoitusinstrumentit ovat Suomalaisten yritysten taseissa huomattavasti yleisempiä ja niiden tulosvaikutus merkittävämpää niin absoluuttisesti kuin suhteellisestikin. On totta, että käypään arvoon arvostamisesta johtuva verotusongelma syntyy myös IAS/IFRS -standardiston mukaisten biologisten hyödykkeiden ja sijoituskiinteistöjenkin kohdalla. Kuitenkin niistä johtuvien realisoitumattomien arvonnousujen taloudellinen merkitys on verotuksen näkökulmasta selvästi vähäisempi, eivätkä ne näin ollen aiheuta yhtä suurta epätasapainotilaa Suomalaiseen yritysverotuskenttään.

Rahoitusinstrumenttien verotuksen toimivuuden ja neutraalisuuden käsittely sekä tutkiminen on erityisen mielenkiintoista nykyisessä tilanteessa, sillä vaikka Suomen lainsäädäntö ja IAS/IFRS -standardisto liikahtivatkin lainmuutoksen myötä samaan suuntaan, on tärkeää arvioida nykyisen ratkaisun vaikutuksia ja toimivuutta eri näkökulmista. Lisäksi lukuisia eroja näiden kahden järjestelmän välillä on yhä olemassa. Esimerkiksi Suomen Elinkeinoverolain ja Kirjanpitolain määrittelyt sekä luokittelut rahoitusinstrumenteille eroavat merkittävästi paitsi toisistaan, myös kansainvälisestä käytännöstä. Lisävarinsä tuo myös Luottolaitoslaki, jonka vaikutuspiiriin kuuluvat kaikki suomalaiset luotto- ja rahoituslaitokset. Käsittelenkin tutkielmassani rahoitusinstrumentteja paitsi niin sanottujen normaalien yritysten, myös Luottolaitoslain piiriin kuuluvien yritysten, kuten pankkien näkökulmasta. Koska näitä kahta ryhmää koskevat säädökset ja lakimuutokselliset lähtökohdat poikkeavat hieman toisistaan, perehdyn molempiin erillisissä luvuissa.

Tutkielmani aihe on hyvin ajankohtainen ja olennainen Suomen yritysverotuksen kannalta, sillä vuodesta 2005 kaikki asetuksessa 1606/2002 mainitut osapuolet ovat olleet velvollisia noudattamaan IAS/IFRS -standardistoa tilinpäätöksissään. Lisäksi kaikki KHT- tai HTM-tilintarkastajaa käyttävät yritykset ovat voineet laatia tilinpäätöksensä IAS/IFRS -normiston mukaisesti niin halutessaan. Tästä Suomessa voimassa olevasta lisäartiklasta johtuen konflikti kansallisten ja kansainvälisten säädösten välillä voi potentiaalisesti levitä hyvinkin laajalti suomalaiseen yritysmaailmaan. Tällöin mahdolliset ongelmat yhteensovittamisessa eivät jäisi ainoastaan listattuja yrityksiä koskevaksi. Näin ollen onkin äärimmäisen tärkeää arvioida, kuinka kestävä ratkaisu EVL:n tehty muutos on Suomen verolainsäädännön ja IAS/IFRS -standardiston yhteensovittamisongelman poistamiseksi.

1.3 Tutkielman rakenne

Olen jakanut tutkielmani viiteen päälukuun, jotka jakaantuvat edelleen alalukuihin ja kappaleisiin. Ensimmäinen luku keskittyy kansallisen yritysverolainsäädännön perusperiaatteisiin sekä kirjanpitolainsäädännön ja verotuksen väliseen suhteeseen. Tässä luvussa tulen myös esittelemään kansalliset määritelmät rahoitusinstrumenteille ja käyn läpi niiden verotuksellista kohtelua ennen lakimuutosta. Lisäksi keskityn niin sanotun realisoitumisperiaatteen pääpiirteisiin ja sen merkitykseen Suomen verojärjestelmälle.

Toinen luku keskittyy IAS/IFRS -standardiston taustaan ja sen luomaan yleiseen viitekehykseen rahoitusinstrumenttien käsittelyssä. Tässä luvussa käsittelen myös kansainvälisen normiston ja kansallisen lainsäädännön periaatteellisia eroavaisuuksia, luoden näin pohjan varsinaisille tutkimusongelmille. Myös perusteellinen johdanto IAS 39 mukaiseen rahoitusinstrumenttien jaotteluun ja kirjanpidolliseen käsittelyyn käydään läpi toisessa luvussa.

Ensimmäisessä ja toisessa luvussa esiteltyjen kansallisten ja kansainvälisten käytäntöjen erityispiirteiden läpikäynnin jälkeen siirryn kolmanteen lukuun. Tämä luku rakentuu varsinaisten tutkimusongelmien ympärille ja näin ollen paneutuu niihin ongelmiin, joita syntyy IAS/IFRS -standardiston yhteensovittamisesta kansalliseen lainsäädäntöön. Tarkemmin sanottuna tulen pohtimaan rahoitusinstrumenttien realisoitumattomien arvonnousujen verotusta ja näistä arvonnousuista syntyvien (verottamattomien) voittovarojen ulosjakamiseen liittyviä epäkohtia.

Neljännessä luvussa tutkin rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisen käytännön vaikutuksia verotuksellisesti merkittävimpiin suomalaisiin yrityksiin ja niiden tilikauden tulokseen. Käytän tutkimukseni tukena neljän varallisuudeltaan ja liikevaihdoltaan mitattuna suurimman luottolaitoksen ja 25 niin sanotun “ei-luottolaitoksen” tilinpäätösinformaatiota vuosilta 2007-2009. Tämän katsauksen tarkoituksena on tutkia lakimuutoksen käytännön vaikutuksia yritysten verotettavaan tuloon paitsi historiallisesti tarkasteltuna, myös potentiaalisesti tulevaisuutta ajatellen. Näin ollen tämä katsaus auttaa arvioimaan elinkeinoverolain muutoksen toimivuutta ja käytännön vaikutuksia Suomen yrityskehityksellä. Keskityn erityisesti siihen, kuinka suuri absoluuttinen ja suhteellinen osuus yritysten varallisuudesta muodostuu rahoitusinstrumenteista, kuinka volatiili näiden instrumenttien arvo on vuodesta toiseen ja kuinka paljon tämä arvoheilahtelu vaikuttaa yritysten tilikauden tulokseen. Tässä yhteydessä olen erottellut luottolaitokset muista yrityksistä, sillä luottolaitoksissa rahoitusinstrumentit ja niiden käyvän arvon muutokset ovat huomattavasti tärkeämmässä osassa yritysten arvoa ja tilikauden tulosta kuin esimerkiksi teollisuusyrityksissä.

Viidennessä luvussa käyn läpi tutkimukseni johtopäätökset ja pohdin Suomen yritysverolainsäädännön nykytilaa sekä tulevaisuudennäkymiä. Esittelen myös aiheita mahdollista jatkotutkimusta ajatellen.

2. Kansallisen lainsäädännön erityispiirteitä

2.1 Verotuksen ja kirjanpidon keskinäinen suhde

Vaikka kirjanpito ja verotus ovat Suomessa perinteisesti olleet hyvin kiinteästi yhteydessä toisiinsa, ei elinkeinoverolain mukainen tulonlaskentamalli ole täysin yhtenevä kirjanpitolain vastaavien säädösten kanssa, vaan yritysten verotus pohjautuu erilliseen tuloksenlaskentanormistoon. Tästä erosta huolimatta yritysten verotuksen lähtökohtana on kuitenkin kirjanpidollinen tulos, jota oikaistaan erinäisillä vähennys- ja lisäyserillä. Näiden oikaisujen kautta päästään yrityksen vuosituloksesta varsinaiseen verotettavaan tuloon, joka eroaa kirjanpidollisesta tuloksesta oikaisujen määrästä sekä suuruudesta riippuen.

Syy eriytyviin laskentamalleihin johtuu siitä, että verotuksen ja kirjanpidon tavoitteet ovat erilaiset: Kirjanpitolaki tähtää jakokelpoisen voiton määrittelyyn, kun taas Elinkeinovalaki pyrkii ainoastaan verotettavan tulon laskemiseen. Tämä tehtävien erilaisuus luo jännitteen normistojen välille. Veronsaajien intressi vaatii, että veronormit asettavat tuloksen näyttämiseksi tietyn alarajan. Velkojien intressi ja varovaisuuden periaate taas edellyttävät, ettei yritys näytä liian suurta jakokelpoista voittoa. Mm. tuloksen pienentämisen mahdollistavien verokannustimien takia tämä jännite ei kuitenkaan ole kirjanpidon ja verotuksen suhdetta hallitseva. Ongelma saattaa tulla esille myös päinvastaisena: verosäännökset sallivat niin "huonon" tuloksen esittämisen, että tilanne on omistajien voitonjakointressin kannalta arveluttava.³

Mainitusta tavoitteiden eriävyydestä johtuen osa kirjanpidossa esitetyistä tuloista ja menoista ei ole verotuksessa huomioitavia. Toisaalta jotkut kirjanpidolliseen tulokseen vaikuttamattomat erät otetaan huomioon verotuksen yhteydessä. Verovelvolliselle saattaa siis syntyä velvollisuus seurata yksittäistä meno- tai tuloerää kahden eri laskentajärjestelmän kautta. Tämä käytäntö aiheuttaa yrityksille

³ Ks. Tikka et al. www.wsoypro.fi / Yritysonline / Teokset / Verotus / Yritysverotus I-II / 4. Verotuksen suhde kirjanpitoon.

lisätyötä, mutta on toisaalta osaltaan mahdollistamassa erinäisiä verosuunnittelutoimenpiteitä.

Kirjanpitolain ja elinkeinoverolain poikkeavista perustehtävistä huolimatta ne ovat hyvin tiukasti sidoksissa toisiinsa. Monet kirjanpidon vähennykset ovat sidottu verotukseen. Elinkeinoverolain mukaan poistoja, varauksia ja eräitä muita erä ei hyväksytä verotuksessa suurempina kuin mitä kirjanpidossa on vähennetty, vaikkei verosäännös muutoin vähennystä estäisikään (EVL 54§). Joidenkin jaksottamiskorjauksien kohdalla on lisäksi säädetty verokäsittelyn sitomisesta kirjanpitoon. Esimerkiksi yrityksen kirjanpidossaan soveltama osatuloutusmenettely pitkän valmistusajan vaativista suoritteista hyväksytään myös verotuksessa (EVL 19.2§). Kirjanpitoratkaisulla on siten huomattava merkitys verovelvollisen tarkoituksen osoittajana. Verotuksen yhteydessä onkin vaikea saada hyväksytyksi vaatimusta, joka on selkeässä ristiriidassa kirjanpidollisen käsittelyn kanssa. On myös nähtävissä, että kirjanpidollisen ja verotuksellisen tuloksenlaskennan välinen ero on kutistunut, sillä nykyinen osingonjaon ja osingonjakokyvyn merkityksen kasvu on johtanut siihen, etteivät yritykset enää oletusarvoisesti pyri mahdollisimman alhaiseen näytettävään tulokseen verojen minimoimiseksi. Näytetyllä tuloksella kun on huomattava merkitys listattujen yhtiöiden osakekurssiin ja näin ollen koko yrityksen markkina-arvoon.

Kirjanpitolainsäädännön ajoittainen muuttuminen on asettanut paineita verotuksen muuttamiselle sekä verotuksen ja kirjanpitolainsäädännön kytkennän uudelleenarvioimiselle. On myös esitetty, että verolainsäädäntö estää oikeiden ja riittävien tietojen antamista yhtiön taloudellisesta tilanteesta. Tähän saakka eroavuudet on ratkaistu pääsääntöisesti siten, että verotuksesta johtuvat ylimääräiset kulukirjaukset, kuten poistoeron ja varausten muutos, on eristetty tuloslaskelmassa liikevoiton alapuolelle erillisiin eriin ja taseessa tilinpäätössiirtojen kertymään. Näin verotuksen vaikutus tilinpäätösinformaatioon on selkeästi nähtävissä. Tilinpäätössiirtoihin sisältyvä piilevä verovelka on konsernitilinpäätöksissä pitänyt esittää merkitsemällä poistoero ja vapaaehtoiset varaukset jaettuna omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan.⁴

⁴ Ks Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus – Yritysverotuksen kehittämisyöryhmä 2005 2006, s. 24

IAS/IFRS -standardien yleistyessä nykyistä kirjanpidon ja verotuksen välistä suhdetta joudutaan tarkastelemaan uudesta lähtökohdasta, sillä IFRS -tilinpäätös ei sisällä samantyyppistä yhteyttä verotuksen kanssa. Näin ollen perinteinen verotus- ja kirjanpitosäädösten välinen sidos tulee mitä todennäköisemmin kokemaan muutoksia kansainvälinen tilinpäätösnormiston yleistyessä IAS -asetuksen myötä

2.2 Realisoitumisvaatimus

Suomen elinkeinoverolain pääsäännön mukaan ainoastaan realisoituneet tulot ovat veronalaisia. Se, että yrityksen hallussa olevan omaisuuden arvo nousee, ei siten pääsääntöisesti synnytä verotettavaa tuloa. Liikeomaisuuden realisoitumattomat arvonnousut jäävät siis eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta⁵ verotuksen ulkopuolelle. Myös kirjanpitolaki lähtee tulon ja menon jaksottamisen kohdalla realisoitumisvaatimuksesta. Tähän ratkaisuun on olennaisesti vaikuttanut ns. varovaisuuden periaate, jonka mukaan vain toteutuneet voitot saadaan esittää tilikauden tuloksessa. Myös verotuksessa on omaksuttu varovaisuuden periaate esimerkiksi arvonalentumistappioita käsiteltäessä. Realisoitumisvaatimuksen näkyvänä ilmenemismuotona sekä verotuksessa että kirjanpidossa voidaan pitää käyttöomaisuuden arvonorotuksia, jotka merkitään suoraan omaan pääomaan arvonorotusrahaan. Kirjaus ei ole tulosvaikutteinen, joten arvonorotus ei realisoitu tuloa tilikaudelle eikä sitä veroteta yritysverotuksen yhteydessä. Vasta kun kyseinen käyttöomaisuushyödyke myydään ja tulo realisoituu, tehdään tulosvaikutteinen kirjaus ja verotus toteutetaan.

Realisoitumattomia voittoja voidaan pohtia myös jaksotuskysymyksenä: milloin tulon ja menon katsotaan syntyvän? Monien hyödykkeiden kohdalla arvonnousu realisoituu joka tapauksessa jollakin aikavälillä hyödykkeen myynnin yhteydessä, ja silloin arvonnousun verottaminen voidaan katsoa jaksotuskysymykseksi. Jos

⁵ Vakuutusyhtiöiden sijoitusomaisuuden arvonorotukset sekä luottolaitosten kaupankäyntivaraston arvonnousut

hyödykettä ei kuitenkaan ole aikomus myydä, mutta sen arvonnousu on jaettavissa osinkoina, on pohdittava, voidaanko asiaa enää ratkaista pelkästään realisointiperiaatteen avulla jaksotuskysymyksenä. Realisoitumaton arvonnousu ei tule välttämättä koskaan verotetuksi, kun verottamisen ehtona on realisoitumisvaatimus.⁶

Realisoitumisvaatimus joutuu koetukselle, kun liikeomaisuutta aletaan arvostaa käypään arvoon. Verotuksessa ongelmaa ei ennen EVL:n muutosta juuri syntynyt, sillä EVL:n pääsäännön mukaan hyödykkeitä ei arvosteta käypään arvoon. Kirjanpitolaissa lähdetään EVL:n tavoin liikkeelle pääsääntöisesti hankintamenosta, mutta tähän on myös eräs poikkeus: vuonna 2004 säädetyn KPL 5:2a§ mukaan rahoitusvälineet voidaan vaihtoehtoisesti arvostaa käypään arvoon, jolloin realisoitumattoman arvonnousun aiheuttama tulo voidaan huomioida tuloslaskelmassa. Kun veronalaisia olivat vain realisoituneet tulot, jäivät tällaiset erät kuitenkin ennen vuotta 2009 verotuksellisen tuloksen ulkopuolelle.

KPL 5:2a§ on heijastus IAS/IFRS -standardien mukaisesta huomattavan laajasta käypien arvojen käyttämisestä ja realisoitumattomien arvonnousujen tulosvaikutteisuudesta. Tämä ajatusmalli on ongelmallisessa ristiriidassa verotuksen pääperiaatteen kanssa ja saattaa johtaa kestävämpään tilanteeseen, jossa suurilla realisoitumattomilla voitoilla kerrytetään jakokelpoisia varoja ohi verottajan. Tästä johtuen IAS/IFRS -standardien yleistymisen ja KPL 5:2a§ käyttöönnotto aiheuttivat vuosina 2004-2005 verotuslainsäädännöllisiä muutostarpeita ja toimivat uuden lainmuodon alullepanijana.

⁶ Ks. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus – Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005. 2006 s. 21

2.3 Rahoitusvälineet kansallisessa lainsäädännössä

2.3.1 *Rahoitusvälineiden verotuskäsittely*

Elinkeinoverotuksessa ei esiinny täsmällistä rahoitusvälineiden määritelmää, vaan rahoitusvälineillä tarkoitetaan yleisesti yrityksen rahoitusvaroja ja -velkoja, jotka kuuluvat käyttötarkoituksensa mukaisesti joko rahoitus-, vaihto-, sijoitus- tai käyttöomaisuuteen. Elinkeinoverolaissa eri omaisuuslajiluokkia koskevat toisistaan poikkeavat arvostus- ja käsittelysäädökset, joten rahoitusvälineen verotuskohtelu on täysin riippuvainen sen käyttötarkoituksesta.

EVL 9§ mukaan rahoitusomaisuutta ovat rahat, pankki- ja tilisaamiset, saamavekselit sekä muut sellaiset rahoitusvarat. Verotuksessa rahoitusomaisuus arvostetaan nimellisarvoon eikä arvonkorotuksia ko. erän hyödykkeisiin tunneta. Tällaisia muita rahoitusvaroja ovat esimerkiksi arvopaperit ja muu omaisuus, johon liiketoimintaa varten tarvittavat varat on tilapäisesti sijoitettu, sekä omaisuus, joka on saatu maksuksi suoritteesta.⁷

Vaihto-omaisuutta ovat elinkeinotoiminnassa sellaisenaan tai jalostettuina luovutettaviksi tarkoitetut kauppatavarat, raaka-aineet, puolivalmisteet ja muut hyödykkeet (EVL10§). Vaihto-omaisuus arvostetaan verotuksessa hankintamenoon soveltaen kuitenkin alimman arvon periaatetta⁸. Rahoitusvälineet voidaan luokitella vaihto-omaisuudeksi silloin, kun niiden myyminen kuuluu yrityksen varsinaiseen liiketoimintaan, eli lähinnä kun kyseessä ovat kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat tai johdannaiset.

Sijoitusomaisuutta ovat EVL 11 §:n mukaan raha-, vakuutus- ja eläkelaitosten varojen sijoittamiseksi tai sijoitusten turvaamiseksi hankkimat arvopaperit, kiinteistöt ja muu sellainen omaisuus. Sijoitusomaisuus arvostetaan pääsääntöisesti hankintamenoon. Poikkeuksen tähän pääsääntöön muodostavan vakuutuslaitosten

⁷ Ks. HE 176/2008 s. 5

⁸ Kuluksi merkitään se osa taseeseen merkitystä hankintahinnasta, joka ylittää vastaavaan vaihto-omaisuuden tarvittavan todennäköisen hankintahinnan tai siitä saatavan luovutushinnan

ja eläkesäätiöiden sijoitusomaisuuteensa tekemät kirjanpidolliset arvonkorotukset, jotka ovat veronalaista tuloa. Kuten vaihto-omaisuuteen, myös sijoitusomaisuuteen sovelletaan alimman arvon periaatetta silloin kun kyseessä on jokin muu kuin edellä mainittu vakuutuslaitos tai eläkesäätiö.

Käyttöomaisuutta ovat elinkeinoverolain 12 §:n mukaan elinkeinossa pysyvään käyttöön tarkoitettut hyödykkeet, kuten maa-alueet, arvopaperit, rakennukset, koneet ja kalusto. Olennainen merkitys on hyödykkeen pysyvyydellä ja tärkeydellä varsinaisen suoritustuotannon kannalta. Arvopapereiden on katsottava kuuluvan käyttöomaisuuteen muun muassa silloin, kun verovelvollinen on hankkinut ne lisätäkseen, turvatakseen tai helpottaakseen suoritteidensa menekkiä taikka tehdäkseen tuotannontekijän hankkimisen edulliseksi tai varmemmaksi.⁹ Käyttöomaisuuteen kuuluvat rahoitusvälineet arvostetaan verotuksen yhteydessä hankintamenoon, eikä arvonkorotuksia sallita.

Rahoitusvelkojen käsittelyä koskevia säädöksiä ei elinkeinoverolaissa juurikaan ole. Velat arvostetaan pääsääntöisesti nimellisarvoon ja velan korko on sen verovuoden vähennyskelpoista kuluja, jolta se suoritetaan.

Rahoitusvälineiden verotuskohtelu on siis monimutkaista ja riippuvaista omaisuuslajiluokituksesta. Näin ollen kirjanpidossa samalla tavalla arvostetut rahoitusvälineet saattavat verotuksen yhteydessä tulla kohdelluksi eri tavoin. Edellä mainitun lisäksi on vielä muistettava verotuksen tulolähdeluokittelu, jonka perusteella yrityksen varsinaiseen liiketoimintaan kuulumattomaksi katsottu rahoitusväline on elinkeinotulolähteen sijasta henkilökohtaisen tulolähteen alainen erä. Tällöin verotuskohtelu määräytyy EVL:n sijasta tuloverolain (TVL) säännösten mukaan.

⁹ Ks. HE 176/2008 s. 5

3.3.2 *Rahoitusvälineiden kirjanpidollinen käsittely*

Kirjanpitolain ja elinkeinoverolain keskinäiset poikkeavuudet omaisuuslajien määrittelyssä¹⁰ aiheuttavat eroja myös rahoitusvälineiden arvostamiseen ja yleiseen käsittelyyn. Kirjanpitolaissa rahoitusvälineillä tarkoitetaan yleisesti kirjanpitovelvollisen maksuvälineitä ja sijoitusluonteista rahankäyttöä esimerkiksi arvopapereihin. Rahoitusvälineitä esiintyy sekä taseen pysyvissä että vaihtuvissa vastaavissa.¹¹ KPL 5:2§ mukaan vaihtuviin vastaaviin merkittyjen rahoitusvälineiden arvostuksen pääsääntönä on alkuperäinen hankintameno tai sitä alempi arvo. Pysyvissä vastaavissa rahoitusvälineet arvostetaan sitä vastoin tulonodotuksen mukaan (KPL 5:13§). Tulonodotuksia määriteltäessä lähdetään usein liikkeelle rahoitusvälineen tilinpäätöshetken markkina-arvosta.

Rahoitusvälineet on edellä mainitusta pääsäännöstä poiketen mahdollista arvostaa vaihtoehtoisesti myös käypään arvoon KPL 5:2a§:n nojalla. Käypänä arvona pidetään rahoitusvälineen markkina-arvoa, jos luotettavat markkinat ovat vaikeuksitta määriteltävissä. Muutoin arvo johdetaan rahoitusvälineen osien tai vastaavien objektien markkina-arvosta tai se lasketaan rahoitusmarkkinoilla yleisesti hyväksytyillä arvostusmalleilla ja -menetelmillä.¹² Tätä käypään arvoon arvostamisen sallimista voidaan pitää poikkeuksellisenä ja se on ristiriidassa kirjanpitolaissa yleisesti esiintyvien hankintameno- ja realisointiperiaatteiden kanssa. KPL 5:2a§ perustuukin IAS/IFRS -standardien ajatusmalliin käyvän arvon laajasta soveltamisesta ja se on säädetty Euroopan yhteisöjen tilinpäätösdirektiiveihin kuuluvaan ns. fair value -direktiiviin pohjalta. Poikkeuksellisuudesta johtuen KPL 5:2a§:n soveltamista ei saa tulkinnalla laventaa, vaan sen kohteena voi olla vain rahoitusväline jonka käypä arvo voidaan kohtuullisen objektiivisesti määrittää.¹³

Arvostettaessa rahoitusvälineitä käypään arvoon, merkitään arvonmuutos pääsääntöisesti tuloslaskelmaan tuotoksi tai kuluksi. Jos arvonmuutos kuitenkin

¹⁰ KPL jakaa varat pysyviin ja vaihtuviin vastaaviin, EVL sitä vastoin rahoitus-, sijoitus-, -vaihto ja käyttöomaisuuteen

¹¹ Ks. Kykkänen 2007 s. 70

¹² Ks. Kykkänen 2007 s. 70

¹³ Ks. Leppiniemi - Kykkänen 2007 s. 74

merkitään poikkeuksellisesti suoraan taseeseen, näkyy se omaan pääomaan kuuluvan käyvän arvon rahaston muutoksena. Kuten jo edellä mainitsin, aiheutti rahoitusvälineiden tulosvaikutteinen käypään arvoon arvostaminen ongelmia verotuksen suhteen. Kun realisoitumattomia arvonnousuja ei vanhan EVL:n mukaan lähtökohtaisesti verotettu, jäivät KPL 5:2a§ soveltamisesta johtuvat mahdolliset voitot verotuksen ulkopuolelle. Tällöin oli vaarana, että nämä realisoitumattomat arvonnousut siirtyivät voittovarojen ulosjaon yhteydessä osakkaille ilman että niihin kohdistui verotusta. IAS/IFRS -standardeissa rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostaminen on vielä huomattavasti laajemmin sallittua ja näin ollen verotuksellinen ongelma kasvoi entisestään. EVL:n muutoksella pyrittiin tasapainotilan säilyttämiseen eri omaisuuslajeihin pohjautuvien tulovirtojen välillä, ja tästä syystä KPL 5:2a§:n mukaisen käypään arvoon arvostamisen myötä syntyneet realisoitumattomat tulot ja menot ovat tätä nykyä kokonaisuudessaan verotuksen piirissä.

2.3.3 *Rahoitusvälineet luottolaitoksissa ja sijoituspalveluyrityksissä*

Luottolaitoksiin lasketaan kaikki laissa määritellyä¹⁴ rahoitustoimintaa harjoittavat osakeyhtiöt, osuuskunnat ja hypoteekkiyhdistykset. Sijoituspalveluyrityksiä ovat sitä vastoin kaikki yritykset, jotka ovat saaneet Finanssivalvonnalta sijoituspalveluyrityksen toimiluvan. Käytännössä näihin kahteen ryhmään katsotaan kuuluviksi erilaiset pankit, jotka tarjoavat asiakkailleen toimeksiantojen välittämistä ja toteuttamista, kaupankäyntiä rahoitusvälineillä omaan lukuun, omaisuudenhoitoa sekä sijoitusneuvontaa. Luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten kohdalla rahoitusvälineet muodostavat ymmärrettävästi liiketoiminnan ytimen ja niiden osuus taseessa onkin poikkeuksetta huomattavasti suurempi kuin muissa yritysissä.

Tästä omaleimasuudesta johtuen luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten toiminnan sääntelyn tarkentamiseksi on laadittu erityinen luottolaitoslaki (LLL). Se

¹⁴ Ks. Esimerkiksi rahoitustoimintalaki

pohjautuu hyvin pitkälti IAS/IFRS –standardiston ajatusmaailmaan käyvän arvon käytön tärkeydestä sijoittajien sekä markkinoiden kannalta. Näin ollen onkin johdonmukaista, että LLL 36§:n mukaan luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten on ollut pääsääntöisesti pakko arvostaa rahoitusvälineensä käypään arvoon vuodesta 2005 lähtien. LLL 36§ on siis selvästi tiukempi kuin edellä mainittu KPL 5:2a§, jonka mukaan käyvän arvon käyttö rahoitusvälineiden arvostuksessa siis perustuu vapaaehtoisuutteen. Käypään arvoon ei LLL 36§:n mukaan kuitenkaan arvosteta seuraavia omaisuuseriä:

1. luotot ja niihin rinnastettavat rahoitussopimukset, joita ei pidetä kaupankäyntitarkoituksessa
2. saamistodistukset, jotka pidetään eräpäivään saakka
3. tytär- ja omistusyhteisyritysten osakkeet ja osuudet sekä kirjanpitovelvollisen oman pääoman ehdoin liikkeeseen laskemat rahoitusvarat
4. Rahoitustarkastuksen määräämät muut rahoitusvarat, joita KPL 7 a luvun 1 §:n tarkoittamien kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaisesti ei ole arvostettava käypään arvoon.¹⁵

Käytännössä tämä rajaus tarkoittaa sitä, että käypään arvoon LLL 36§:n mukaan arvostetaan ainoastaan kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvälineet, johdannaiset sekä myytävissä olevat rahoitusvälineet. Muiden rahoitusvälineiden arvostus pohjautuu siis hankintamenuon.

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien rahoitusvarojen käyvän arvon muutokset kirjataan tilikauden tuotoksi tai kuluksi, joten ne synnyttävät realisoitumattomia voittoja ja tappioita yritysten tilinpäätöksiin. Myytävissä olevien rahoitusvarojen käyvän arvon muutokset merkitään sitä vastoin suoraan taseeseen käyvän arvon rahastoon. Arvonmuutos kirjataan käyvän arvon rahastoon myös silloin, kun

¹⁵ Ks. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus –Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 2006 s.49

kyseessä on suojauslaskentamenettelyssä¹⁶ käytetyn rahoitusvälineen kirjaus. Myytävissä olevien rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostaminen ei siis ole tulosvaikutteista eikä täten synnytä realisoitumattomia voittoja tappioita yritysten tuloslaskelmiin.

Vaikka rahoitusvälineiden määrä onkin erittäin suuri luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten taseissa, ei IAS/IFRS –direktiivin käyttöönotto ei ole aiheuttanut luottolaitoslain piiriin kuuluvien yritysten keskuudessa merkittäviä ongelmia. Tämä johtuu siitä, että osa luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten rahoitusvälineiden realisoitumattomista arvonnousuista ja -laskuista johtuvista tulosvaikutuksista saatettiin verotuksen piiriin luottolaitoslain muutoksella 2000-luvun alussa. Näin ollen luottolaitokset ja sijoituspalveluyritykset ovat arvostaneet tietyt vaihtuviin vastaaviin kuuluvat varat tilinpäätöksessään käypään arvoon jo useiden vuosien ajan. Vuodesta 2005 lähtien LLL 36 § muutettiin vastaamaan tilinpäätösdirektiivin rahoitusvälineiden arvostamista koskevia sanamuotoja, joita sovelletaan pankkien tilinpäätösdirektiivin mukaan myös luottolaitoksiin ja sijoituspalveluyrityksiin.¹⁷ Tämän muutoksen seurauksena LLL 36§ yhdenmukaistui kansainvälisten käytäntöjen kanssa entisestään

Kaiken kaikkiaan luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten rahoitusvälineitä koskevat arvostussäännökset ovat siis ns. normaalien yritysten vastaavia säädöksiä selvästi tiukemmat. IAS/IFRS -standardiston käyttöönoton näkökulmasta tämä on kuitenkin ollut positiivinen asia, sillä asetuksen 1606/2002 implementointi ei ole luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten kanssa aiheuttanut yhtä suuria ongelmia kuin niin sanottujen normaalien yritysten kohdalla.

¹⁶ Suojauslaskentaa käsitellään tarkemmin luvussa 3.3.3

¹⁷ Ks. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus –Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 2006 s.49

3. IAS/IFRS -standardit ja rahoitusvälineiden sääntely

3.1 IAS/IFRS -standardien tuleminen osaksi Suomalaista kirjanpitokäytäntöä

Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto antoivat vuonna 2002 ns. IAS -asetuksen (1606/2002), jonka perusteella kaikkien EU-alueen listattujen yhtiöiden on vuodesta 2005 alkaen laadittava konsernitilinpäätöksensä kansainvälisiä IAS/IFRS -tilinpäätösstandardien mukaisesti. IFRS -normiston soveltaminen EU-alueella sidottiin IAS -asetuksessa selkeästi tilinpäätösdirektiiveihin. Näin haluttiin toisaalta varmistaa yhdenmukaisuus direktiivien taustalla vaikuttavien periaatteiden kanssa ja toisaalta vakuuttaa tilinpäätösdirektiivien säilyvän edelleen tilinpäätösten laadinnan pohjana Euroopassa.¹⁸

IAS -asetus huomioitiin myös Suomessa ja sen pohjalta tehtiin kirjanpitolakiin muutoksia. Asetusten yleisen luonteen mukaisesti jäsenmaiden oli implementoitava IAS -asetus lainsäädäntöönsä sellaisenaan, joten kaikkien suomalaisten pörssiyritysten on tullut vuodesta 2005 alkaen laatia konsernitilinpäätöksensä IAS/IFRS -standardeja noudattaen. Lisäksi Suomessa säädettiin erillisillä kansallisilla säädöksillä, että nämä kirjanpitovelvolliset saavat KPL 7a luvun 3.1 pykälän mukaan laatia myös tilinpäätöksensä IFRS -tilinpäätöksenä. Ellei edellä mainittu listattu yhtiö ole velvollinen laatimaan erillistä konsernitilinpäätöstä, sen on KPL 7a luvun 2.2 pykälän mukaan pakko laatia tilinpäätöksensä IFRS -standardeja noudattaen.¹⁹

Kirjanpitolakiin otettiin lisäksi säädös, jonka seurauksena IAS/IFRS -standardien käyttö ulotettiin myös listaamattomiin yhtiöihin. KPL 7a 3§:n perusteella

¹⁸ Ks. Rätty - Virkkunen 2004 s. 38

¹⁹ Ks. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus – Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 2006 s. 28

listaamattomilla yhtiöillä on oikeus laatia vapaaehtoisuuteen perustuen tilinpäätöksensä ja konsernitilinpäätöksensä IAS/IFRS -standardien mukaisesti, kunhan yhtiö on tilintarkastusvelvollinen ja sen tilintarkastusta suorittamaan on valittu tilintarkastuslain 2§:n määrittelemä tilintarkastaja²⁰. Kansainvälisen normiston soveltaminen on näin ollen listaamattomien yhtiöiden kohdalla täysin vapaaehtoista, eikä mitään estettä kansallisen tilinpäätöskäytännön jatkamiselle asetuksesta huolimatta ole. Listaamattomien yritysten mukaanotto kansainvälisten kirjanpitosäädösten piiriin kuitenkin lisäsi potentiaalisia IFRS -tilinpäätöksen laatijoita ja näin ollen kasvatti tarvetta nopeille toimille verolainsäädännön yhteensovittamiseksi uusien käytäntöjen kanssa.

3.2 Periaate-erot suhteessa kansalliseen lainsäädäntöön

IAS/IFRS -standardit poikkeavat Suomen verotus- ja kirjanpitolainsäädännöstä usealla osa-alueella.

Tärkeimmät eroavaisuudet koskevat:

- 1) tilinpäätöksen sidosta verotukseen,
- 2) kohderyhmänäkökulmia ja tilinpäätöksen osien painotusta
- 3) arvostamisperiaatteita.

Toisin kuin kansallisten säädösten mukainen tilinpäätös, ei IFRS -tilinpäätös ole varsinaisesti sidoksissa verotukseen. IAS/IFRS -tilinpäätösstandardit ovat näin ollen täysin itsenäinen kokonaisuus, jota ei ole nimenomaisesti yhteen sovitettu minkään maan verotuslainsäädännön kanssa. IAS/IFRS -näkökulmasta verot ovatkin ainoastaan yksi tilinpäätöksessä esitettävä kuluerä. Yksittäisiä käytännön yhteyksiä voi syntyä joistain verolaissa olevista säännöksistä esim. tilinpäätösratkaisujen ja menon vähennyskelpoisuuden välisen kytköksen kautta.²¹

²⁰ Tilintarkastuslain 2§ mukaisella tilintarkastajalla tarkoitetaan KHT- tai HTM -tilintarkastajaa tai tilintarkastusyhteisöä

²¹ Ks. Niskakangas et al. 2004 s. 381

Mainitusta erillisyyden periaatteesta johtuen IAS/IFRS -standardien mukaisen tilinpäätöksen laatiminen nykyisen elinkeinoverolain vaikutuspiirissä on osoittautunut ongelmalliseksi. Esimerkiksi verotuksessa huomioitavia erilaisia varauksia ei voida merkitä IFRS-tilinpäätökseen kirjanpitosidonnaisuuden toteuttamiseksi, vaan IFRS huomioi verotuksen ja kirjanpidon väliset erot erillisten laskennallisten verovelkojen ja -saamisten erien kautta. Myös verotukselle ominainen rahoitusvälineiden omaisuuslajiluokittelu aiheuttaa ristiriitoja IAS/IFRS -normiston kanssa, jossa rahoitusvälineet muodostavat täysin erillisen omaisuuslajikonaisuuden itsenäisine säädöksineen.

Toinen periaate-ero kansainvälisten ja kansallisten säädöskokoelmien välillä syntyy erilaisista kohderyhmänäkökuilmista ja tilinpäätöksen osien painotuksista. IFRS -normiston taustalla olevassa viitekehyksessä esitetään, että keskeisin tilinpäätösinformaation käyttäjäryhmät ovat sijoittajat. IFRS:n lähtökohtana on siis sijoittajan näkökulma, kun taas suomalainen normisto perustuu perinteisesti velkojen suojaan.²² Kansallisessa lainsäädännössä esiintyvistä verotuksen ja kirjanpidon välisestä yhteydestä johtuen suomalaisessa tilinpäätöksessä tuloslaskelmalla on taseen rinnalla keskeinen rooli ja vahva asema. IFRS-standardien taustalla olevat yleiset periaatteet korostavat sitä vastoin tilinpäätösinformaation tuottamisessa tasetta ja tuloslaskelman merkitys on vähäisempi. Tilikauden tulos nähdään lähinnä oman pääoman muutoksena, joka kuvastaa toiminnan tuloksen lisäksi omaisuuserien arvoissa tapahtuneita muutoksia.²³

Taseen merkityksen korostaminen ja sijoittajalähtöisyys ovat syynä siihen, että IAS/IFRS -standardit hyväksyvät ja osin jopa velvoittavat käyvän arvon käyttöä omaisuuserien arvostamisperiaatteena. Omaisuuden arvon vaihtelu katsotaan oleelliseksi informaatioksi sijoittajien kannalta, ja näin ollen arvonnousut sekä -laskut ovat tärkeitä osatekijöitä yhtiön taloudellisen aseman arvioimiseksi. Käypää arvoa koskevia määräyksiä sisältyy erityisesti IAS 32 -standardiin, joka käsittelee

²² Ks. Rätty - Virkkunen 2004 s. 28

²³ Ks. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus – Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 2006 s. 30

rahoitusinstrumenttien²⁴ kirjaamista ja arvostamista. Käyvän arvon muutos merkitään joko tuloslaskelmaan, jolloin se tulee osaksi tilikauden tulosta ja taseen voittovaroja, tai suoraan omaan pääoman käyvän arvon rahastoon.²⁵

Käyvän arvon laaja salliminen on suurin ero IFRS -tilinpäätöksen ja kansallisten säädösten mukaisen tilinpäätöksen välillä ja se aiheuttaa hankaluuksia verotuksen toteuttamisessa elinkeinoverolain mukaisesti. Kansallisen verotus- ja kirjanpitolainsäädännön mukainen käyvän arvon karttaminen johtuu lähinnä varovaisuuden periaatteesta sekä verotuksen ja kirjanpidon yhteydestä. Realisoitumien arvonnousujen laajan verottamisen tai voittovaroina jakamisen katsotaan olevan epäoikeudenmukaista ja johtavan toisaalta yhtiöiden veronmaksuongelmiin ja toisaalta velkojien suojan heikkenemiseen. Siirryttäessä käyttämään IAS/IFRS -standardien mukaista tilinpäätöskäytäntöä, täytyy siirtyvän yhtiön kuitenkin arvostaa rahoitusinstrumenteiksi luokitellut omaisuuserät käypään arvoon. IAS/IFRS -normistossa määriteltyjen rahoitusinstrumenttien ryhmä on huomattavasti laajempi kuin KPL 5:2a§:n kattama rahoitusvälineiden joukko. Näin ollen yritysten tulokseen ja taseeseen tulee kansainväliseen tilinpäätöskäytäntöön siirtymisen seurauksena kertymään entistä enemmän realisoitumattomia voittovaroja, joista osaa ei edes uusien verosäädösten valossa katsota verotuksen piiriin kuuluviksi.

²⁴ IAS/IFRS -normisto käyttää termiä rahoitusinstrumentti, jonka voidaan katsoa kattavan rahoitusvälineen määritelmän, ollen kuitenkin laajempi.

²⁵ Ks. Niskakangas et al. 2004 s. 383

3.3 Rahoitusvälineet IAS/IFRS -standardistossa

3.3.1 *Rahoitusvälineiden ryhmittely ja arvostaminen*

Rahoitusvälineet sisältyvät IAS/IFRS -normiston mukaisessa tilinpäätöksessä rahoitusinstrumentteihin, joiden ryhmittelystä säädetään IAS 39 standardissa. Rahoitusinstrumentit jaetaan kahteen pääryhmään: rahoitusvaroihin ja -velkoihin. Sekä rahoitusvarat että -velat arvostetaan ensimmäistä kertaa kirjanpitoon merkittäessä käypään arvoon, mutta myöhempi arvostamiskohtelu riippuu rahoitusinstrumentin ryhmästä.

Rahoitusvarojen ryhmiä on neljä (IAS 39):

1. käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat
2. eräpäivään asti pidettävät sijoitukset
3. yrityksen myöntämät lainat ja muut saamiset
4. myytävissä olevat rahoitusvarat

IAS 39.9:n mukaan käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi rahoitusvaroiksi luetaan ne rahoitusinstrumentit, jotka on luokiteltu kaupankäyntitarkoituksessa pidettäväksi. Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien rahoitusinstrumenttien kriteerit täyttävät lähinnä sellaiset omaisuuserät, jotka ovat syntyneet tai hankittu voittojen saavuttamiseksi hintojen tai välittäjien katteiden lyhyen aikavälin vaihteluista. Esimerkiksi yritysten sijoitusportfoliot, joiden tarkoituksena on todistettavasti lyhyen aikavälin voiton tavoittelu, pitävät lähes poikkeuksetta sisällään kaupankäyntitarkoituksessa pidettäväksi luettavia rahoitusvälineitä. Tämä ryhmä sisältää myös kaikki johdannaissovimukset paitsi

ne, joissa sovelletaan suojauslaskentaa.²⁶ Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaville rahoitusvaroilta on ominaista lyhyen aikavälin ostot ja myynnit sekä suuri kiertonopeus, ja ne voivat tavanomaisessa liiketoiminnassa olla esimerkiksi ylimääräisen tulorahoituksen ja kassavarojen lyhytaikaista sijoitustoimintaa. Tähän ryhmään kuuluvat rahoitusvarat arvostetaan nimensä mukaisesti aina käypään arvoon ja mahdollinen arvomuutos kirjataan tulosvaikutteisesti.

Eräpäivään asti pidettäviksi sijoituksiksi luokitellaan IAS 39.9 mukaan rahoitusvarat, joille on ominaista kiinteät tai määriteltävissä olevat maksusuoritukset, erääntyminen määrättyinä päivinä, sekä yhteisön vakaa aikomus pitää näitä rahoitusvaroja eräpäivään asti. Nämä kriteerit täyttäviä rahoitusvaroja ovat lähinnä lainainstrumentit, esimerkiksi joukkovelkakirjalainat. Eräpäivään asti pidettäviin rahoitusvaroihin ei kuitenkaan koskaan lueta johdannaisia. Tähän luokkaan kuuluvat rahoitusvarat edellyttävät lisäksi aina sopimuksellista järjestelyä, jossa velkapaperin haltijalle määritellään korko- ja lyhennysmaksujen määrät ja ajankohdat.²⁷ Alkuperäisen kirjaamisen jälkeen eräpäivään asti pidettävät sijoitukset arvostetaan jaksotettuun hankintamenuun sisäisen korkokannan menetelmää efektiivisellä korolla käyttäen.

Yrityksen myöntämät lainat ja muut saamiset ovat johdannaisiin kuulumattomia rahoitusvaroja, jotka ovat syntyneet luovuttamalla rahaa, tavaroita tai palveluita suoraan velalliselle. IAS 39.9 mukaan tähän ryhmään kuuluvien omaisuuserien on täytettävä kaksi kriteeriä: rahoitusvälineeseen liittyvien maksujen on oltava kiinteitä ja määriteltävissä olevia, eivätkä nämä rahoitusvälineet saa olla noteerattuja toimivilla markkinoilla. Tähän luokkaan kuuluvat rahoitusvarat arvostetaan eräpäivään asti pidettävien sijoitusten tavoin hankintamenuun efektiivisen koron menetelmää käyttäen. Esimerkkeinä yrityksen myöntämistä lainoista ja muista saamisista voidaan mainita mm. myönnettyt raha- ja tavaralainat sekä myyntisaamiset. Rahavarat jotka on tarkoitus myydä lyhyen ajan sisällä, eivät kuitenkaan kuulu tähän ryhmään.

²⁶ Ks. Troberg 2003 s. 148

²⁷ Ks. HE 176/2008 s. 7

Viimeisen rahoitusvarojen ryhmän muodostavat myytävissä olevat rahoitusvarat. Tähän ryhmään luokitellaan sellaiset rahoitusvarat, joiden ei katsota kuuluvan mihinkään muuhun ryhmään tai jotka on erikseen määritelty myytävissä oleviksi. Myytävissä olevien rahoitusvarojen suhdetta muihin rahoitusvaroihin voidaan kuvata siten, että muut ryhmät lainoja ja saamia lukuun ottamatta ovat selkeämmin sijoitustoimintaan kuuluvia ryhmiä. Myytävissä olevien rahoitusvarojen ryhmä puolestaan sisältää rahoitusvaroja, joiden käyttöön liittyy joustavuus ilman systemaattista lisäansioiden hankintalogiikkaa. Myytävissä oleviin rahoitusvaroihin voi kuulua esimerkiksi osakesijoituksia sekä sijoituksia joukkovelkakirjalainoihin ja korkoinstrumentteihin.²⁸ Myytävissä olevat rahoitusvarat arvostetaan aina käypään arvoon, mutta toisin kuin ensimmäiseen ryhmään kuuluvien käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusvarojen kohdalla, kirjataan mahdollinen arvonmuutos tuloslaskelman sijasta suoraan omaan pääomaan.

Rahoitusvelkojen ryhmiä on kaksi (IAS 39):

1. kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat
2. muut kuin kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat rahoitusvelat arvostetaan käypään arvoon tulosvaikutteisesti aivan kuten rahoitusvarojen ensimmäiseen ryhmään kuuluva omaisuuskin. Muut kuin kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat arvostetaan jaksotettuun hankintamenoön efektiivisen koron menetelmää käyttäen (IAS 39).

Kuten esitellystä rahoitusinstrumenttien ryhmittelystä käy ilmi, on IAS/IFRS -standardien mukaiset rahoitusvälineiden määrittelyt ja arvostusohjeet huomattavasti yksityiskohtaisempia kuin kansallisten verotus- ja kirjanpitolakien vastaavat säädökset. Tästä johtuen siirtyminen IAS/IFRS -standardien käyttöön aiheuttaa yhä hankaluuksia huolimatta elinkeinoverolain vuoden 2009 muutoksesta.

²⁸ Ks. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus – Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 2006 s. 47

3.3.2 Käyvän arvon optio

Edellä esitetyn perusteella ainoastaan kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat ja -velat arvostetaan käypään arvoon *tulosvaikutteisesti*. Tähän sääntöön on kuitenkin poikkeus. Vuodesta 2006 asti on niin sanotun käyvän arvon option avulla ollut mahdollista luokitella rahoitusinstrumentti käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaksi rahoitusvaraksi tai -velaksi²⁹.

Käyvän arvon option käyttö ei kuitenkaan ole mahdollista kaikissa tilanteissa, sillä International Accounting Standards Board (IASB) määräsi IAS 39 laadintavaiheessa, että optiota voitaisiin käyttää vain sellaisiin eriin, joiden käypä arvo on objektiivisesti todennettavissa. Lisäksi edellytetään, että näitä eriä ja käyvän arvon option käyttöä tulee valvoa tarkkaan tilikaudesta toiseen.³⁰ Nämä melko tiukat rajaukset johtuvat siitä, että ilman sääntelyä käyvän arvon optiota voisi melko helposti käyttää tulosmanipuloinnin välineenä tilikauden tuloksen näennäiseksi parantamiseksi. Esimerkiksi operatiivisista tulosvaikeuksista kärsivät yritykset saattaisivat kohentaa nettotulostaan laajentamalla käypään arvoon arvostettavien rahoitusinstrumenttiensa kirjoa huomattavasti optiota käyttäen.

IAS 39:n mukaan käyvän arvon option nojalla rahoitusinstrumentti voidaan luokitella käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaks kolmessa eri tilanteessa:

1. Kun se poistaa tai merkittävästi vähentää käypään arvoon arvostamiseen liittyvää epäjohdonmukaisuutta, jota muutoin syntyisi varojen ja velkojen arvostamisesta tai niistä johtuvien voittojen tai tappioiden kirjaamisesta erilaisilla arvostusperusteilla.
2. Kun rahoitusvarojen, rahoitusvelkojen tai niiden molempien muodostamaa ryhmää hallinnoidaan ja sen tuloksellisuutta arvioidaan käyvän arvon pohjalta dokumentoidun riskienhallinta- tai

²⁹ Ts. edellä esitetystä rahoitusinstrumenttien ryhmittelyssä ryhmään 1 kuuluvaaksi

³⁰ Ks. Istolainen 2006, s. 34

sijoitusstrategian mukaisesti ja instrumenttien arvostaminen käypään arvoon tuottaisi parempaa informaatiota.³¹

3. Kun kyseessä on johdannaisen sisältävä yhdistelmäinstrumentti, jossa tämä johdannainen tulisi IAS 39:n mukaan erottaa pääsopimuksesta. Käyvän arvon optiota ei kuitenkaan voida soveltaa sellaisiin oman pääoman ehtoihin yhdistelmäinstrumentteihin, joilla ei ole toimivilla markkinoilla noteerattua markkinahintaa ja joiden käypä arvo ei ole määritettävissä luotettavasti.³²

Väärinkäyttötilanteiden estämisen lisäksi käyvän arvon option käyttömahdollisuuden rajoittamisen perusajatuksena on, että sen käytön seurauksena yrityksen sidosryhmät saisivat tarkemman ja todellisemman kuvan yrityksen taloudellisesta asemasta. Esimerkiksi ns. mismatch -tilanteissa, jotka syntyvät eri perusteiden arvostettavien erien epäyhtenäisyyksistä, voidaan käyvän arvon optiota käyttäen näyttää todellisuutta paremmin vastaava kuva yrityksen sen hetkisestä tilasta.³³

Käyvän arvon option käyttö voi olla suojauslaskennan vaihtoehto, jonka avulla sekä suojattavat rahoitusvälineet että suojausinstrumentit arvostetaan käypään arvoon. Käyvän arvon option perusteella myös esimerkiksi pääomasijoitustoiminnassa omistetut osakkeet, joiden perusteella on syntynyt huomattava vaikutusvalta tai joiden luonne vastaa yhteisyritysosuuksia, voidaan arvostaa käypään arvoon tulosvaikutteisesti.³⁴

Käyvän arvon optiota käyttämällä IAS/IFRS -standardien mukaiseen tilinpäätökseen siirtyneellä verovelvollisella on siis mahdollisuus kasvattaa tilikauden tulokseen vaikuttavien realisoitumattomien arvonmuutosten määrää. Edellytysten täytyessä mikä tahansa rahoitusinstrumentti voidaan saattaa käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien hyödykkeiden ryhmään, jolloin käyvän

³¹ Ks. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus – Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 2006 s. 44

³² Ks. HE 176/2008

³³ Ks. KPMG 2005, 1.

³⁴ Ks. HE 176/2008

arvon optiota käyttävän yrityksen tilikauden tulokseen on mahdollista syntyä yhä enemmän realisoitumattomia voittoja. Tästä johtuen IAS/IFRS -standardeissa määritellyn käyvän arvon option voidaan katsoa entisestään lisäävän tarvetta realisointiperiaatteen uudelleentarkastelulle sekä verotuksen ja kirjanpidon välisen vahvan sidoksen mahdolliselle löyhentämiselle.

3.3.3 *Suojauslaskenta*

Yritykset pyrkivät suojaamaan itseään omaisuuserien (esimerkiksi rahoitusinstrumenttien) arvonmuutosten aiheuttamalta tulosvolatiliteetilta, joka on omiaan nostamaan yrityksen riskisyyttä ja sitä kautta vaikuttamaan negatiivisesti yrityksen arvoon markkinoilla. Tämä suojaus toteutetaan erityyppisillä arvopapereilla ja sopimuksilla, joiden käyvän arvon voidaan ennustaa muuttuvan päinvastaiseen suuntaan kuin volatiliteettia aiheuttavien omaisuuserien käyvän arvon. Jos suojaus on onnistunut, saadaan yrityksen tuloskehitys tasaisemmaksi ja riskipreemio markkinoilla pysyy alhaisempana. Tässä kappaleessa tulen esittelemään erityisen IAS/IFRS -standardien mukaisen suojauslaskennan pääperiaatteet ja vaikutukset yrityksen kirjanpidolliseen tulokseen sekä verotettavaan tuloon.

Suojauslaskenta (Hedge accounting) on IAS 39 -standardissa erikseen määritelty vaihtoehtoinen menetelmä, jota yritys voi käyttää osana riskienhallintaansa. Suojauksella tarkoitetaan kirjanpidossa yhden tai useamman suojausinstrumentin määrittämistä siten, että sen tai niiden käyvän arvon muutokset kumoavat suojauskohteen käyvän arvon muutokset tai siihen liittyvät rahavirtojen muutokset.³⁵ Tällä järjestellä pyritään, kuten edellä on jo mainittu, yrityksen tuloksen volatiliteetin ja siitä johtuvan riskitason alentamiseen. Esimerkiksi kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien rahoitusinstrumenttien käypään arvoon arvostaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa yrityksen tilikauden tulos saattaa olla erittäin altis kyseisten omaisuuserien arvonmuutoksille: Liiketoiminnallisesti

³⁵ Ks. Rätty – Virkkunen 2004 s. 292

menestyksellinen tilikausi saattaa kääntyä tappiolliseksi rahoitusinstrumenttien heikon arvonkehityksen vuoksi. Kun suojausinstrumentin ja suojauskohteen käyvän arvon tai niistä johtuvien kassavirtojen voidaan odottaa syrjäyttävän toistensa vaikutuksen kokonaan tai ainakin suurilta osin, saadaan yrityksen tuloksen vaihtelevuutta pienennettyä tehokkaasti.

IAS 39 sisältää tarkat ohjeet hyväksyttävälle suojausinstrumentille ja suojauskohteelle. Lisäksi kyseinen artikla määrittää tiukat edellytykset, joiden on täytyttävä, jotta suojauslaskentaa voitaisiin pitää hyväksyttävänä ja standardien mukaisena. IAS 39 mukaan suojausinstrumentin on oltava erikseen nimetty johdannainen tai jokin muu rahoitusinstrumentti, jonka käyvän arvon vaihtelun tai kassavirran muutosten voidaan odottaa syrjäyttävän suojauskohteen käyvän arvon tai kassavirran muutoksen. Käytännössä yritykset käyttävät suojausinstrumenttina erilaisia johdannaissopimuksia niiden tarkoitukseen sopivan luonteen ja kähes rajattomien muuntelumahdollisuuksien vuoksi. Suojauskohteen on oltava varallisuuserä, velka, sitoumus tai nettoinvestointi ulkomaiseen operaatioon, joka on omiaan altistamaan yrityksen käyvän arvon tai kassavirran muutoksen riskille.³⁶ Vaikka suojausinstrumentti ja suojauskohte olisivatkin mainittujen vaatimusten mukaisia, on myös seuraavien edellytysten täytyttävä, ennen kuin suojaussuhteen voidaan katsoa olevan IAS/IFRS -standardiston mukainen³⁷:

1. Yrityksen riskienhallintaan ja käyttöönottamaan suojauslaskentaa liittyvät strategat sekä tavoitteet on dokumentoitu ja suojaussuhde on virallisesti kirjattu.
2. Suojausinstrumentin voidaan odottaa olevan erittäin tehokas suojauskohteen käyvän arvon tai kassavirran muutoksen syrjäyttämässä.

³⁶ Ks. Troberg 2007, s. 183

³⁷ Ks. Troberg 2007, s. 185

3. Suojauksen tehokkuus on luotettavasti mitattavissa. Toisin sanoen suojausinstrumentin ja suojauksen kohteen käypä arvo tai kassavirta on selkeästi määriteltävissä.
4. Suojausta arvioidaan jatkuvuuteen perustuen ja sen voidaan katsoa olleen erittäin tehokas läpi koko sen tilikauden, jota varten siihen ryhdyttiin.

Erityisen tehokkaasta suojauksesta on ollut kyse silloin, kun suojausinstrumentin ja suojauskohteen käypien arvojen tai kassavirtojen muutokset ovat kumonnet toisensa 80 – 125 prosenttisesti. IAS 39 ei määrittele yhtä tarkkaa menetelmää tehokkuuden laskemiseksi, joten yritysten laskelmissaan käyttämät menetelmät saattavat poiketa toisistaan. Yleisimpinä keinoina tehokkuuden määrittelemisessä ovat kuitenkin regressioanalyysi ja erityinen dollar-offset -menetelmä.

Suojaussuhteen tyyppejä on kolme: käyvän arvon suojaus, rahavirran suojaus sekä itsenäiseen ulkomaiseen yksikköön tehdyn nettosijoituksen suojaus. Koska ainoastaan käyvän arvon suojauksella on vaikutusta suojauskohteen arvostusperiaatteisiin ja realisoitumattomien arvonnousujen lisääntymiseen tuloslaskelmassa, jätän kaksi muuta suojaussuhdetta tässä vaille syvempää käsittelyä ja keskityn ainoastaan käyvän arvon suojauksen erityiskysymyksiin ja vaikutuksiin.

Käyvän arvon suojauksessa suojauskohteena on taseeseen merkityn omaisuuserän tai velan käypä arvo. Käytettäessä käyvän arvon suojausta suojauslaskentamenetelmänä, toimitaan seuraavanlaisesti (IAS 39):

1. Suojausinstrumentin käyvän arvon muutos kirjataan tulosvaikutteisesti
2. Suojauskohteen suojattavasta riskistä aiheutunut voitto kirjataan tulosvaikutteisesti. Myös kohteen kirjanpitoarvo muuttuu, jos kyseessä on ns. hankintamenoan arvostettava omaisuuserä.

Käyvän arvon suojauksen käyttäminen aiheuttaa siis muutoksen useiden rahoitusvälineiden kirjanpitokäsittelyyn, sillä tehokkaan suojauksen myötä muiden kuin kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien rahoitusvarojen ja -velkojen arvostusperiaatteet muuttuvat. Alun perin hankintameno arvoistettavat varat ja velat arvostetaan nyt käypään arvoon, ja mahdollinen käyvän arvon muutos kirjataan tuloslaskelmaan. Tämä tarkoittaa sitä, että myös myytävissä olevien rahoitusvälineiden kohtelu muuttuu, sillä nyt käyvän arvon muutos kirjataan myös tulosvaikutteisesti, eikä suoraan omaan pääomaan, kuten normaalikäytäntö edellyttäisi. Suojauslaskenta ei muuta suojattavan kohteen kirjanpitokäsittelyä silloin, kun kyseessä on kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviin rahoitusvaroihin kuuluva erä, sillä kuten edellä on mainittu, kirjataan kyseiset rahoitusinstrumentit joka tapauksessa käypään arvoon tulosvaikutteisesti riippumatta suojauksen onnistumisesta.³⁸

Suojauslaskennan soveltamisella on samansuuntaisia vaikutuksia kuin edellä käsitellyn käyvän arvon option käytöllä: menetelmän käyttöönoton myötä yhä suurempi osa rahoitusinstrumenteista tullaan arvostamaan käypään arvoon tulosvaikutteisesti. Tästä seuraa väistämättä, että realisoitumattomien arvonnousujen määrää yritysten tuloslaskelmissa tulee kasvamaan. Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 pohti suojauslaskennan käytön aiheuttamia verotuksellisia muutostarpeita ja tuli muistiossaan siihen tulokseen, että sekä suojausinstrumentin että suojauskohteen olevan rahoitusvälineen käyvän arvon muutokset voitaisiin ottaa huomioon verotuksessa. Realisoitumattomat arvonnousut ja -laskut olisivat verotettavaa tuloa ja vähennyskelpoista menoja siltä osin, kun ne kumoavat toisensa. Ilmeisesti työryhmän tarkoituksena oli täten jättää mahdollinen ”tehoton” osa verotuksen ulkopuolelle. Tämä käytäntö ei käytännössä aiheuttaisi suuria neutraliteettiongelmia, sillä IAS 39:n asettamien tiukkojen tehokkuusvaatimusten (80%-125%) vuoksi vain vähäinen osa käyvän arvon muutoksista jäisi verotuksen ulkopuolelle. Koska EVL:n uudistuksella tähdättiin yritysverotuksen tasapainotilan ja neutraalin luonteen säilyttämiseen, myös suojauslaskennasta johtuva tulosvaikutus on tätä nykyä verotuksen alaista. Lain

³⁸ Ks. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus – Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 2006 s. 69

muodosta ei yksiselitteisesti käy ilmi, oliko tarkoituksena kattaa ainoastaan suojauksen ”tehokas”, mutta näin voitane olettaa ottaen huomioon työryhmän alkuperäisen muistion sanamuodon.

Suojauslaskenta on Suomessa jäänyt pääosin suurimpien pörssiyritysten ja luottolaistosten käyttämäksi menetelmäksi³⁹, sillä IAS 39:n edellyttämät mittavat dokumentaatiotoimet ja monimutkaiset laskelmat vaikeuttavat suojauslaskennan käyttöönottoa resursseiltaan rajallisemmissa yrityksissä. On kuitenkin huomioitava, että vaikka suojauslaskenta onkin enimmäkseen suurimpien yritysten työkalu, aiheuttaa sen käyttö huomattavia muutoksia näiden yritysten verotettavaan tuloon. Esimerkiksi Nokia sekä metsäyhtiöt, kuten UPM Kymmene ja Stora Enso ovat ottaneet suojauslaskennan laajaan käyttöön tulosvolatiliteettinsä suojaamiseksi. Tästä on varsinkin Nokian kohdalla ollut seuraksena useiden myytäväksi tarkoitettujen rahoitusinstrumenttien tulosvaikutteinen kirjaaminen suoraan omaan pääomaan kirjaamisen sijaan. Kun otetaan vielä huomioon se, että Suomen suurimpien yritysten rahoitusinstrumenttien määrä taseessa on usein moninkertainen verrattuna monien pienempien yritysten yhteenlaskettuun rahoitusinstrumenttien määrään, voidaan oikeutetusti todeta suojauslaskennan olevan merkittävä osa rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisesta johtuvaa verotuksellista kysymystä.

³⁹ IFRSview lokakuu 2009, KPMG.fi

4. IAS/IFRS -standardien synnyttämät verotusongelmat ja lakimuutosehdotukset

Kahdessa edellisessä luvussa olen käsitellyt kansallisen kirjanpito- ja verolainsäädännön erityispiirteitä rahoitusvälineiden näkökulmasta ja esitellyt kansainvälisen IAS/IFRS -standardiston eroavaisuuksia suhteessa kansalliseen normistoon sekä siinä säädettyyn rahoitusvälineiden kirjanpidolliseen ja verotukselliseen käsittelyyn. Näiden lukujen antaman alustuksen pohjalta siirryn nyt Suomen säädösten ja IAS/IFRS -standardien yhteensovittamisesta aiheutuvien kahden pääongelman, rahoitusvälineiden realisoitumattomien arvonnousujen verotuksen sekä realisoitumattomien voittovarojen jakamisen tarkasteluun.

4.1 Rahoitusvälineiden realisoitumattomien arvonnousujen verotus

4.1.1 *Yleiset ongelmat*

IAS/IFRS -standardeissa sovellettu rahoitusvälineiden laaja käypään arvoon arvostus sekä tämän periaatteen pohjalta jo aikaisemmin säädetty KPL 5:2a§ aiheuttavat yhteenlöymäksen elinkeinoverolain peruseriaatteiden, erityisesti realisoitumisvaatimuksen kanssa. Kyseisen vaatimuksen mukaan ainoastaan realisoitunut tulo on verotuksen alainen, joten käypään arvoon arvostamisesta johtuvat realisoitumattomat arvonnousut jäävät yritysverotuksen ulkopuolelle. Realisoitumisvaatimuksen ohella eräänä toisena yritysverojärjestelmän keskeisenä periaatteena on, ettei verovelvollinen voisi samanaikaisesti olla näyttämättä verotettavaa tuloa, mutta silti näyttää tilinpäätöksessä voittoa, joka voidaan myös jakaa omistajalle.⁴⁰ Kun yritys soveltaa KPL 5:2a§:ää tai IAS/IFRS -standardeja

⁴⁰ Ks. HE 176/2008 s. 23

rahoitusomaisuutensa arvostamisessa, jää myös tämä periaate toteutumatta, sillä nykyisessä käytännössä kirjanpidon tulos ja verotettava tulos poikkeavat toisistaan, jos käyvän arvon muutoksia on tapahtunut.

Elinkeinoverolain nykyinen omaisuuslajijaottelu sopii huonosti yhteen IFRS-tilinpäätöksen rahoitusinstrumenttien ja kirjanpitolainsäädännön salliman rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisen kanssa. Esimerkiksi myytävissä olevat rahoitusvarat voivat kuulua käyttö- tai rahoitusomaisuuteen taikka TVL-omaisuuteen riippuen yrityksestä, sijoituksen tarkoituksesta tai aikajänteestä.⁴¹ Tämä tarkoittaa sitä, että kirjanpidossa samalla periaatteella käsitellyt rahoitusvälineet saattavat tulla eri tavoin verotetuksi, sillä kyseiset rahoitusvälineet kuuluvat eri omaisuuslajiluokkiin EVL:n perusteella. Tämä käsittelytapojen ero muodostaa yhden suurimmista esteistä IAS/IFRS -standardien toimivalle soveltamiselle ja käypien arvojen käyttämiselle kirjanpidossa. Ongelmaa pohtineista tahoista osa on halunnut pitää kiinni perinteisestä verotuksen ja kirjanpidon välisestä yhteydestä, mutta myös vastakkaisia mielipiteitä on esitetty.⁴²

Kirjanpitolain ja elinkeinoverolain välinen side heikentyi, kun rahoitusvälineiden realisoitumattomien arvonnousujen tulosvaikutteinen kirjaaminen tuli yrityksille mahdolliseksi KPL 5:2a§:n voimaantulon myötä. Tällöin ei elinkeinoverolain muuttamista katsottu kuitenkaan vielä välttämättömäksi, mutta vuodesta 2005 voimaan astunut IAS/IFRS -standardien laajamittainen kansallinen käyttöönottovelvoite lisäsi rahoitusvälineiden realisoitumattomien arvonnousujen kirjaamista huomattavasti. Näitä realisoitumattomia arvonnousuja syntyy IAS/IFRS -standardiston soveltamisen yhteydessä kahdella eri tapaa:

1. Siirryttäessä soveltamaan kansainvälistä normistoa, jolloin useiden rahoitusvarojen ja -velkojen sekä muiden omaisuserien arvostusperiaatteet muuttuvat yhdellä kertaa siirtymätilikauden aikana. Näiden arvonmuutosten yhteisvaikutukset tilikauden tulokseen ja omaan pääomaan saattavat olla

⁴¹ Ks. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus – Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 2006 s. 55

⁴² Vrt. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus – Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 2006 ja KHT-yhdistys:Elinkeinoverolain muuttaminen. 26.8.2008

huomattavat. Yrityksen taloudellinen asema ja voitto voivat siis kohentua merkittävästi ilman että syntynyt varallisuus joutuu verotuksen kohteeksi.

2. Arvostettaessa rahoitusvaroja ja -velkoja käypään arvoon siirtymän jälkeen, jolloin käyvän arvon muutokset kirjataan joko tulosvaikutteisesti tai suoraan omaan pääomaan. Samoin kuin siirtymävaiheessa, myös jatkoarvostamisessa on vaarana, että verottajan intressit jäävät toteutumatta ja yritys voi näyttää tilinpäätöksessään voittoja, joita ei ole verotettu realisoitumisvaatimuksesta johtuen.

Näiden kahden erityyppisen realisoitumattomien arvonnousutavan yhteisvaikutuksen vuoksi yritysverotuksen tasapainoinen ja oikeudenmukainen toteutuminen oli vuoden 2005 jälkeen uhattuna, sillä käypään arvoon arvostamisesta johtuvat arvomuutokset eivät olleet veronalaisia. Realisoitumisvaatimuksesta haluttiin pitää kiinni sen selvän kohtuullisuuden ja oikeudenmukaisuuden vuoksi: realisoitumatonta voittoa ei nähty ”todellisena” ja fyysisenä voittona, josta voitaisiin maksaa veroa.

Rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisen salliva KPL 5:2a§ on soveltamisalueeltaan hyvin suppea ja sen pohjalta kirjanpitoon tehtyjen realisoitumattomien arvonnousujen verottamatta jättäminen ei ole aiheuttanut viime vuosina suuria ongelmia. IAS/IFRS -normiston suhtautuminen käypään arvoon on kuitenkin huomattavasti kansallista lainsäädäntöä sallivampaa, varsinkin rahoitusvälineiden kohdalla. Esimerkiksi tytäryhtiön osakkeita ei saa kansallisen lainsäädännön perusteella arvostaa käypään arvoon, mutta IAS/IFRS -standardeista tällainen kielto puuttuu. Lisäksi kansalliselle normistolle tuntemattoman käyvän arvon option käytöllä ja suojauslaskennan soveltamisella voidaan realisoitumattomien tulosvaikutteisten arvonnousujen kenttää laajentaa rahoitusvälineiden kohdalla entisestään. Jos elinkeinoverolain realisoitumisvaatimusta ei olisi lievennetty, olisi ollut vaarana, että yritysverotus ajautuu epätasapainoiseen tilaan, kun merkittäviä tulosvaikutteisia eriä jää verotuksen ulkopuolelle.

Käyvän arvon käytön lisääntymiseen liittyy lisäksi arvonmääritysongelmia. Käyvän arvon objektiivinen määrittäminen on usein hankalaa ja yrityksien kirjanpito saattaa sisältää monia eri tavoin määriteltyjä käypiä arvoja. Samassa tilinpäätöksessä voi esiintyä markkinoilta saatuja luotettavia käypiä arvoja, oletuksiin perustuvia laskennallisia käypiä arvoja ja vielä jaksotettuja hankintamenoja.⁴³ Verotuksen pohjaaminen käyvän arvon muutokseen onkin tästä näkökulmasta tarkasteltuna hyvin vaikeasti toteutettavissa ja veron määrä on suhteellisen altis tulosmanipuloinnille. Onkin täysin perusteltua väittää, ettei nykyinen elinkeinoverolaki, jossa joidenkin rahoitusvälineiden verotus perustuu käypään arvoon, ole täysin ongelmaton ratkaisu. Seuraavassa kappaleessa tulenkin esittelemään lakimuutosta edeltänyttä pohdintaa ja näkemyksiä, sekä tuon esiin vaihtoehtoisia keinoja ratkaista tämä ongelma.

4.1.2 Ratkaisumallit ja lakimuutosehdotukset

Edellä kuvattuihin ongelmiin pyrittiin löytämään toimivia ratkaisuja, jotka säilyttäisivät verotuksen uskottavan toimivuuden uudessa ympäristössä. Kaikkia tyydyttävän lopputuloksen löytäminen on näin monisyisessä kysymyksessä lähes mahdotonta, varsinkin kun perinteisiä elinkeinoverolain kulmakivinä toimivia periaatteita sekä sidosta kirjanpitolakiin jouduttiin pohtimaan uudessa säädösympäristössä. Tässä kappaleessa käsittelem ratkaisuja, jotka pohjautuvat Valtiovarainministeriön nimeämän kehittämistyöryhmän julkaisemaan muistioon sekä hallituksen esitykseen nro 176/2008. Lisäksi esittelen edellä mainituista lähteistä poikkeavia kriittisiä näkökulmia ja esitettyjä vaihtoehtoisia lähestymistapoja IAS/IFRS -standardien ja kansallisen lainsäädännön sulavaan yhteensovittamiseen.

Käypään arvoon arvostettavien rahoitusvälineiden määrä kasvoi huomattavasti vuoden 2005 asetuksesta johtuvan IAS/IFRS -standardien käytön yleistymisen

⁴³ Ks. Hertsi Anneli: Käyvän arvon käytölle tilinpäätöksissä vaaditaan rajoja. Kauppalehti 7.6.2005, s.6

vuoksi. Erityisesti standardistossa määritellyt käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavat rahoitusvälineet on nähty verotuksen kannalta vaikeana omaisuuseränä, sillä niistä syntyvät realisoitumattomat tulot siirtyvät suoraan yrityksen tilikauden näytettävään tulokseen ja sitä kautta vapaaseen omaan pääomaan. Tähän rahoitusvälineiden ryhmään kuuluvat paitsi kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat ja -velat, myös käyvän arvon option käytön tai tehokkaan suojauslaskennan soveltamisen kautta tulosvaikutteisiksi muuttuneet rahoitusvälineet. Laajojen verottamatta jätettävien tuloerien syntymistä on pidetty vaarallisena. Valtiovarainministeriön määräämän Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä ehdottikin mietinnössään, että vaikka pääsääntönä voitaisiinkin säilyttää rahoitusvälineiden realisoitumattomien arvonnousujen verovapaus, tulisi käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusvarojen ja -velkojen olla kuitenkin verotuksen piirissä. Tämä tarkoittaisi sitä, että myös siirtymähetkellä omaan pääomaan kirjattava mahdollinen arvonnousu olisi käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusvälineiden kohdalla verotettavaa tuloa.

Kuten edellä jo mainitsin, tarkoitetaan käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavilla rahoitusvaroilla ja -veloilla lähinnä kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviä rahoitusvälineitä. Näiden rahoitusvälineiden kierto on yleensä hyvin nopeaa. Arvopaperisalkku voi kiertää tilikauden aikana useaan kertaan, ja aikaviive rahoitusvälineen realisoitumattoman arvonnousun kirjaamisen ja arvonnousun realisoitumisen välillä on lyhyt. Useissa tapauksissa arvonnousu ehditään realisoida jo saman tilikauden aikana myymällä instrumentti eikä ajoituseroa realisoitumattoman arvonnousun verottamisen ja instrumentin myymisen välillä synny.⁴⁴ Kritiikkinä tälle väitteelle voidaan esittää, että myös johdannaiset voidaan arvostaa käypään arvoon KPL 5:2a §:n nojalla ja ne pitää arvostaa käypään arvoon IFRS-tilinpäätöksessä. Tällaiset johdannaiset eivät kuitenkaan välttämättä ole lainkaan nopeasti kiertäviä ja likvidejä. Maksukykyisyysperiaatteen valossa realisoitumattomien arvonnousujen verottaminen tällaisten johdannaisten osalta on kyseenalaista ja johtaa verotuksen selkeään kiristymiseen.⁴⁵ Samantyyppinen

⁴⁴ Ks. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus – Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 2006 s. 58

⁴⁵ Ks. KHT-yhdistys: Elinkeinoverolain muuttaminen. 26.8.2008

ongelma tulee vastaan käyvän arvon option ja suojauslaskennan käytön seurauksena tulosvaikutteisesti kirjattavista rahoitusvälineistä. Ei ole lainkaan varmaa, että tällaiset rahoitusvälineet todella olisivat perimmäiseltä luonteeltaan lähellekään yhtä likvidejä ja nopeasti kiertäviä kuin ns. tavanomaiset kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvälineet.

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien rahoitusvälineiden realisoitumattomien arvonnousujen verotus on myös ristiriidassa elinkeinoverolain realisointiperiaatteen kanssa ja on esitetty, että joidenkin yritysten kohdalla uusi laki saattaa johtaa kestävämpään tilanteeseen veronmaksukyvyyn riittämättömyyden vuoksi. Suomen Yrittäjien mukaan realisoitumattomien arvonnousujen verottaminen aiheuttaisi yrityksille merkittäviä rahoitusvaikeuksia, jotka voisivat johtaa jopa omaisuuden realisointiin verovelan suorittamiseksi. Tämä seikka muodostaisi käytännössä esteen IFRS -tilinpäätöksen laatimiselle.⁴⁶ Samaa näkökantaa edustaa Suomen Kaupan Liitto, jonka lausunnossa korostetaan erityisesti siirtymävaiheeseen liittyvän verokustannuksen ongelmallisuutta.⁴⁷ IFRS -tilinpäätöksen käyttöönottavalle yritykselle saattaisi koitua huomattavia veroseuraamuksia, kun kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvälineet olisivat yhtäkkiä arvostettava käypään arvoon, ja näin syntyneet realisoitumattomat voitot joutuisivat verotuksen kohteeksi. Tämä nostaisi IAS/IFRS -standardien käyttöönoton kynnyksiä etenkin listaamattomien yhtiöiden kohdalla, joille IFRS -tilinpäätöksen soveltaminen on myös mahdollista. Koska Yritysverotuksen kehittämistyöryhmän tarkoituksena on ollut helpottaa yritysten siirtymistä IAS/IFRS -standardien käyttämiseen tilinpäätöksissään, on heidän esittämänsä ehdotus ja sen pohjalta säädetty EVL:n muutos tässä valossa tarkasteltuna ristiriitainen.

Suomen Yrittäjien ja Suomen Kaupan Liiton julkisuudessa esittämiä näkemyksiä voidaan perustella myös sillä, että IAS/IFRS -asetuksen ei tulisi vaikuttaa niiden yritysten verotukseen, jotka eivät siirry soveltamaan kansainvälistä normistoa tilinpäätöksissään. Jos joidenkin rahoitusvarojen realisoitumattomat arvonnousut säädetään veronalaisiksi, jää tähän verotettavaan ryhmään myös KPL 5:2a§:n

⁴⁶ Ks. Suomen Yrittäjät: Lausunto Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus -mietinnöstä. 5.5.2006

⁴⁷ Ks. Suomen Kaupan Liitto: Lausunto Yritysverotuksen kehittämistyöryhmän 2005 mietinnöstä. 24.4.2006

mukaan arvostettavia rahoitusvälineitä, joiden arvonnousut ovat tällä hetkellä verotuksen ulkopuolella. Näin ollen ehdotettu säädös vaikuttaisi siis IAS -asetuksen ulkopuolelle jäävien yritysten verotukseen kiristävästi, mikä tuskin on ollut työryhmän tarkoituksena.

Vastakkaisen kannan Suomen Yrittäjien kanssa on ottanut Keskuskauppakamari, joka tuo lausunnossaan esille yksimielisyytensä Yritysverotuksen kehittämistyöryhmän esityksen kanssa. Työryhmän näkemykset siitä, milloin realisoitumaton arvonnousu on veronalaista tuloa ja arvonalentuminen vähennyskelpoinen meno, ovat Keskuskauppakamarin lausunnon mukaan perusteltuja.⁴⁸ Lisäksi voidaan todeta, että KPL 5:2a§:n soveltaminen on yrityksille täysin vaihtoehtoinen menetelmä, eikä lakimuutoksen tulisi täten vaikuttaa radikaalisti IAS/IFRS -standardien ulkopuolelle jääviin yrityksiin, elleivät ne omaehtoisesti nimenomaisesti valitse käypään arvoon arvostamista KPL 5:2a§ mukaan tai laadi vapaaehtoisuuteen perustuen IFRS -tilinpäätöstä.

Elinkeinoverolain poikkeava omaisuuslajiluokittelu ja kiinteä sidos kirjanpitolainsäädäntöön ovat aiheuttaneet ongelmia IAS/IFRS -standardien yleistyessä. Kirjanpidossa samalla periaatteella käsitellyt rahoitusvälineet saattavat tulla eri tavoin verotetuksi, jos kyseiset rahoitusvälineet kuuluvat eri omaisuuslajiluokkiin EVL:n perusteella. Edellä esitellyn Yritysverotuksen kehittämistyöryhmän mietintä perustui pääosin ajatukseen, että IFRS:n ja verolain jännite pyritäisiin poistamaan siten, että kirjanpidon ja verotuksen välinen yhteys säilyisi. Tätä perinteistä ajattelutapaa kohtaan nousi kritiikkiä KHT-yhdistyksen taholta. Heidän mukaansa työryhmän valitsema lainsäädäntömalli on epäonnistunut ja tarkoituksenmukaisinta olisi luopua kokonaan kirjanpidon ja verotuksen välisestä yhteydestä. Perusteluina väitteelle on esitetty, että jos verotuksen ja kirjanpidon yhteydestä aiotaan pitää kiinni IAS/IFRS -ympäristössä, on verolainsäädäntöä tulevaisuudessa loputtomasti muokattava, sillä kansainvälinen normisto on dynaaminen kokonaisuus, jonka tulkinnat ja säädökset muuttuvat jatkuvasti. Tämä taasen johtaisi verolainsäädännön ja sen tulkinnan epävakauteen

⁴⁸ Ks. Keskuskauppakamari: Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005:n mietintö. 21.4.2006

sekä päivittämisen ja jatkuvan yhteensovittamisen työläyteen.⁴⁹ EVL:n muutos kuitenkin toteutettiin työryhmän esittämän mukaisesti. Näin ollen kirjanpidon ja verotuksen välinen sidos säilyi ja joidenkin näkemysten mukaan jopa kiristyi entisestään.⁵⁰

Kuten jo mainitsin, muotoiltiin hallituksen esitys 176/2008 sekä lakimuutos 1077/2008 kritiikistä huolimatta lähes yhteneväksi työryhmän ehdotusten kanssa. Näin ollen kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien rahoitusvarojen ja -velkojen käypään arvoon arvostamisesta johtuneet arvonnousut ovat olleet vuoden 2009 alusta lähtien veronalaista tuloa ja tappiot vastaavasti vähennyskelpoista menoaa. Veronalaisuus koskee paitsi tilikaudesta toiseen tapahtuvien arvostusten perusteella kirjattuja realisoitumattomia arvonnousuja, myös siirtymähetkellä omaan pääomaan merkittäviä arvonnousuja. Perusteluina on esitetty, että kyseiset omaisuuserät ovat nopeasti kiertäviä, joten aikaviive realisoitumattoman ja realisoituneen arvonneutoksen välillä on yleensä melko lyhyt. Kyseiset rahoitusvälineet ovat myös likvidejä, joten ne voidaan tarvittaessa realisoida. Maksukykyisyysperiaatteen ei voida näin ollen katsota vaarantuvan, vaikka realisoitumattomat arvonnousut olisivatkin veronalaista tuloa.⁵¹ Kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviin rahoitusvälineisiin lasketaan tässä yhteydessä mukaan myös käyvän arvon option perusteella tulosvaikutteisesti kirjattavat muut rahoitusvarat ja -velat. Realisoitumisvaatimuksesta poikkeaminen nähtiin siis tarpeellisena yritysverotuksen toimivuuden säilyttämiseksi uudessa ympäristössä.

Edellä esitetyt kehittämistyöryhmän mietinnät ja hallituksen esitys IAS/IFRS -standardien käyttöönoton mahdollistamiseksi eivät siis saaneet osakseen varauksetonta vastaanottoa, mutta parempien ehdotusten puuttuessa tulivat kaikesta huolimatta lainvoimaisiksi ja sovellettaviksi tulevaisuudessa. Tarkasteltaessa eri puheenvuoroja ja näkökulmia, on huomioitava niitä esittävien tahojen intressit: yritysverotuksen kehittämistyöryhmän ratkaisu palvelee selvästi verottajaa ja verotuksen fiskaalisia tavoitteita, sillä kyseinen ratkaisumalli laajensi veronalaisia

⁴⁹ Ks. KHT-yhdistys: Elinkeinoverolain muuttaminen. 26.8.2008

⁵⁰ <http://www.tilisanomat.fi/lehti/printview.php?catid=14&artid=585>

⁵¹ Ks. HE 176/2008 s. 24

tuloja ja ehkäisi suurien tulosvaikutteisten erien näyttämisen ohi verottajan. Suomen Yrittäjien kielteinen kanta realisoitumattomien arvonnousujen verotukseen on myös ymmärrettävää, sillä nyt useiden yritysten verotus todennäköisesti kiristyy ja saattaa aiheuttaa maksuvalmiusongelmia varsinkin pienemmille yhtiöille.

4.2 Realisoitumattomista arvonnousuista johtuvien voittovarojen jakaminen

4.2.1 Yleiset ongelmat

Toinen IAS/IFRS -standardien käyttöönotosta johtuva merkittävä verotuksellinen ongelma on realisoitumattomista arvonnousuista johtuvien voittojen jakaminen ulos yrityksestä. Kuten edellä on todettu, voi omaan pääomaan kertyä realisoitumattomia voittoja joko tuloslaskelman kautta (esim. kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarojen arvostamisesta johtuen), tai suoran omaan pääomaan merkitsemisen kautta (esim. myytävissä olevien rahoitusvarojen arvostamisesta johtuen). Suoraan omaan pääomaan merkittävät realisoitumattomat arvonnousut eivät enää uuden osakeyhtiölain (624/2006) voimaantultua aiheuta suuria ongelmia, sillä myytävissä olevien rahoitusvarojen realisoitumattomat arvonnousut ovat jakokelvottomia siltä osin kuin ne on merkitty käyvän arvon rahastoon.⁵² Käyvän arvon rahasto on uuden osakeyhtiölain mukaan sidottua omaa pääomaa. Sääntelyn tarve johtuukin lähinnä tulosvaikutteisesti kirjattavista realisoitumattomista arvonnousuista, joita syntyy erityisesti kaupankäyntitarkoituksessa pidettävistä rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisesta, käyvän arvon option käytöstä sekä tehokkaan suojauslaskennan soveltamisesta

⁵² Ks. HE 176/2008 s. 24

Koska realisoitumattomia arvonnousuja ei ennen EVL:n muutosta verotettu, saattoi rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisesta johtuen syntyä tilanteita, joissa yhtiö jakoi osinkoja, jotka koostuivat suurilta osin verottamattomista varoista. Tällaiset tilanteet olivat hyvin ongelmallisia etenkin silloin, kun osinkoa jakava yritys oli listaamaton yhtiö. Listaamattomista yhtiöistä jaettu osinko on saajalleen tietyin edellytyksin⁵³ täysin verovapaata. Kun listaamaton yhtiö jakoi realisoitumattomista arvonnousuista johtuvia voittoja luonnollisille henkilöille osingon verovapauden puitteissa, oli tällainen osinko myös yritysverosta vapaata. Näin ollen realisoitumaton arvonnousu siirtyösakkaalle sellaisenaan ilman minkäänlaista verorasitetta. Tällaisen mahdollisuuden poistamiseksi ja verojärjestelmän uskottavuuden ylläpitämiseksi oli tärkeää, että realisoitumattomat arvonnousut saatettiin verotuksen alaiseksi joko rajoittamalla realisoitumattomista arvonnousuista johtuvien varojen ulosjakamista, tai säätämällä realisoitumattomat arvonnousut veronalaisiksi.

4.2.2 *Ratkaisumallit ja lakimuutosehdotukset*

Ennen uuden osakeyhtiölain voimaantuloa oli Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 mietinnössään käsitellyt niitä keinoja, joilla realisoitumattomista arvonnousuista johtuvien verottamattomien tulojen jakoa voitaisiin estää. Toteutumiskelpoisina vaihtoehtoina pidettiin seuraavia kolmea tapaa.⁵⁴

1. Estetään verottamattomien varojen syntyminen yritykseen.
2. Estetään verottamattomien varojen jakaminen verolainsäädännön avulla.

⁵³ Listaamattoman yrityksen jakama osinko on verotonta aina 90.000€asti, jos osingon määrä on yrityksen nettovarallisuudesta laskettuna 9 % tai sen alle.

⁵⁴ Ks. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus – Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 2006 s. 38

3. Estetään verottamattomien varojen jakaminen yhtiölainsäädännön avulla.

Työryhmä päätyi pohdintojensa tuloksena kolmanteen vaihtoehtoon, sillä se nähtiin kunkin vaihtoehdon etujen ja haittojen punnitsemisen jälkeen toimivimpana menetelmänä. Tässä vaihtoehdossa verottamattomien varojen jakaminen pyrittiin estämään siten, että käyvän arvon rahasto ja uudelleenarvostusrahasto säädettäisiin sidotuksi pääomaksi, joista ei saisi jakaa varoja ulos. Ilmeisesti lainsäätäjät olivat samaa mieltä työryhmän kanssa, sillä uuden osakeyhtiölain voimaantulon myötä kyseiset rahastot ovat olleet sidottua, jakokelvotonta omaa pääomaa. Muutoksen myötä suurin osa niistä rahoitusinstrumenteista, joiden realisoitumattomat arvonnousut kirjataan suoraan omaan pääomaan⁵⁵, saatiin sääntelyn piiriin ja verottamattomien varojen ulosjakaminen vaikeutui.

Osakeyhtiölain muuttaminen ei kuitenkaan täysin poistanut ongelmaa, joka syntyi rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisesta IAS/IFRS -tilinpäätöksissä: *tulosvaikutteisesti* kirjattavat rahoitusvälineiden realisoitumattomat arvonnousut siirtyivät muun voiton mukana oman pääoman vapaaseen omaan pääomaan, josta varoja saa jakaa normaalien maksukykyisyysäädösten puitteissa. Tämä ryhmä saatiin kuitenkin verotuksen piiriin, kun verottamattomien varojen jakaminen estettiin työryhmän esittämän vaihtoehdon 1 mukaisesti, eli kun tulosvaikutteiset realisoitumattomat arvonnousut säädettiin kokonaisuudessaan veronalaiseksi tuloksi. Tämä tarkoitti siis paitsi kaikkien rahoitusinstrumenttien, myös muiden IAS/IFRS -standardien mukaisesti käypään arvoon arvostettavien omaisuuserien⁵⁶ realisoitumattomien arvonnousujen säätämistä veronalaiseksi. Useiden tahojen mielestä tämän vaihtoehdon käyttäminen johtaisi kuitenkin epämieluisiin lopputuloksiin ja olisi maksukykyisyysperiaatteen kannalta vaikeasti sovellettavissa.⁵⁷ Etenkin pitkäikäisen ja epälikvidin omaisuuden realisoitumattomien arvonnousujen verottamisen nähtiin aiheuttaa yrityksille

⁵⁵ Lähinnä myyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat

⁵⁶ Mm. ne biologiset hyödykkeet ja sijoituskiinteistöt, joihin yritys soveltaa käypään arvoon arvostamista

⁵⁷ Mm. Suomen Yrittäjät: Lausunto Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus -mietinnöstä. 5.5.2006 sekä HE 176/2008

maksuvaikeuksia ja sen pelättiin johtavan siihen, että yritysten olisi luovuttava omaisuudesta veronmaksuvelvollisuuden täyttämiseksi.⁵⁸

Mainitusta ongelmasta johtuen verottamattomien varojen ulosjakamista lähdettiin lainsäädäntövaiheessa ratkaisemaan eräänlaisella muunnelmalla alkuperäisestä vaihtoehdosta. Hallituksen esityksen 176/2008 mukaan käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusvarojen realisoitumattomat arvonnousut tulisi säätää veronalaiseksi tuloksi. Tämä ehdotus tarkoitettiin alun perin hillitsemään kirjanpidollisten ja tilinpäätöksissä näkyvien voittojen virtaamista ohi verottajan, mutta kyseinen säännös estää samalla tehokkaasti myös verottamattomien varojen jakamisen ulos yhtiöstä. Kun säännös koskee lähinnä kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviä rahoitusvälineitä, jotka ovat hyvin usein likvidejä ja nopeasti kiertäviä omaisuuseriä, ei verotuksen maksukykyisyysperiaatteen nähty vaarantuvan kohtuuttomasti.

Yhdistämällä jo aiemmin säädetyn osakeyhtiölain mukanaan tuomat rajaukset HE 176/2008 mukaisiin ehdotuksiin, saatiin verottamattomien voittovarojen ulosjako estettyä erittäin tehokkaasti: suoraan omaan pääomaan merkittävät arvonnousut ovat sidottua, jakokelvotonta pääomaa ja tulosvaikutteiset arvonnousut tulevat verotetuksi normaalisti yritysveron yhteydessä. Toki on huomattava, että realisoitumattomien voittojen verotukseen liittyy monia edellä käsittelemiäni epäkohtia, mutta on käytännössä mahdotonta löytää keinoa, jolla hyvin erilaisista periaatepohjista kumpuavat järjestelmät voitaisiin sovittaa yhteen täysin kitkattomasti. Kokonaisuuden kannalta osakeyhtiölain muutokset ja verolainsäädännön muutoksien yhdistämisen kautta päästään lopputulokseen, joka näyttäisi pääosin sovelluskelpoiselta keinolta estää verottamattomien voittovarojen ulosjakaminen ja samalla kertaa vähentää ongelmia IAS/IFRS -standardien ja kansallisten kirjanpito- ja verosäädösten välillä.

Myös muissa Euroopan maissa on jouduttu pohtimaan verottamattomien voittovarojen ulosjakamisen ongelmaa. Erityisen Ruotsi, joissa verotuksen ja

⁵⁸ Ks. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus – Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 2006 s. 38 - 39

kirjanpidon välinen suhde on Suomen tavoin ollut perinteisesti hyvin vahva, on ollut pakotettu laikimuutoksellisiin toimenpiteisiin IAS/IFRS -standardien käyttöönoton myötä. Ruotsissa verotuksen ja IFRS-tilinpäätöksen yhteensovitusta pohtinut työryhmä päätyi mietinnössään (SOU 2008:80) ehdotukseen, jonka mukaan vapaassa omassa pääomassa esitetyt realisoitumattomat arvonnousut joutuisivat verotuksen alaisiksi. Tämä ei koskisi kuitenkaan sitä osaa, joka realisoitumattomasta arvonnoususta siirretään yhtiökokouksen päätöksellä jakokelvottomaan sidottuun omaan pääomaan. Verovelvollinen voisi siten valita tietyin rajoituksin verokohtelunsa. Myös kirjanpidon ja verotuksen aineellinen sekä muodollinen kytkeä näin ollen katkeaisi. Tämän kaltaista järjestelyä ei ole Ruotsin mallista huolimatta pidetty meillä Suomessa yleisesti mahdollisena, eikä sitä käsitelty hallituksen esityksessä HE 176/2008.⁵⁹

Toinen Ruotsissa ehdotettu huomionarvoinen tapa verottamattoman osingonjaon estämiseksi koski erityisesti suuria yrityksiä, joille IFRS-tilinpäätös on siis käytännössä pakollinen. Ehdotuksen mukaan yhtiön ulosjakama voitto olisi luettava yrityksen verotettavaksi tuloksi, jos sen erikseen määriteltyjen laskukaavojen mukaan katsottaisiin olleen yrityksen tuloslaskelmassa alun perin verottamatonta voittoa.⁶⁰ Tämän mallin mukaista ratkaisua pohdittiin myös Suomessa⁶¹, mutta sen pelättiin olevan EY-oikeuden vastainen. Sittenmin EY-tuomioistuimesta on tullut uusi ratkaisu (C- 284/06, Burda), jonka voidaan katsoa osoittavan, että tämä Ruotsissa esitetty ratkaisulinja olisi kuitenkin mahdollinen. Suomessa kaavailtiin verottamattoman voiton jakamisen kieltämistä OYL:n muutoksella, ja kuten edellä mainitsin, tämä myös osin toteutettiin. Ruotsissa tällainen ratkaisu katsottiin kuitenkin liian pitkälle meneväksi. Myös Suomessa esiintyi vastarintaa tällaiselle ratkaisulle ja sen läpisaaminen oli siksi hidasta.⁶²

⁵⁹ Kts. PriceWaterhouseCoopers, Tax Bulletin 1/2009

⁶⁰ Ks. SOU 2008:80

⁶¹ Ks. VM 2006:4, s. 38

⁶² Ks. <http://www.tilisanomat.fi/lehti/article.php?catid=14&artid=555&v=2006>

5. Käypään arvoon arvostaminen suomalaisissa listatuissa yrityksissä asetuksen jälkeen

Tässä luvussa tulen käsittelemään käyvän arvon käytön asemaa ja yleisiä vaikutuksia suomalaisissa pörssiyrityksissä. Lähestyn aihetta erityisesti tulosvaikutuksen näkökulmasta, sillä käypään arvoon arvostamisesta johtuvien realisoitumattomien arvonnousujen vaikutus yritysten verotettavaan tuloon on aikaisemmassa tutkimuksessa jäänyt melko vähäiseksi. Ottaen huomioon uuden lain saaman kritiikin verotuksen perinteisen realisoitumisvaatimuksen hylkäämisestä, on tärkeää perehtyä käytännön tasolla käypään arvoon arvostamisen todellisiin tulosvaikutuksiin. Ilman empiiristä tukea on hyvin vaikea löytää perusteluja väitteille uuden lain kestämyydestä tai halulle realisoitumisperiaatteen ehdottomasta säilyttämisestä.

Ensimmäisessä alaluvussa käyn läpi käyvän arvon käyttöä yritysten näkökulmasta. On selvää, että Suomen perinteiselle hankintahinnan käytölle arvostamisperusteena löytyy selkeitä syitä varsinkin verotuksen näkökulmasta, mutta yritysten tarve käyvän arvon käyttöön on niin ikään oikeutettavissa etenkin sijoittajien ja markkinoiden kannalta katsottuna. Käypä arvo antaa ajantasalisen ja tarkan kuvan yrityksen taloudellisesta asemasta tietynä hetkenä, joten sen voidaan katsoa olevan markkinamekanismin kannalta hankintahintamenetelmää toimivampi ratkaisu. Asia ei kuitenkaan ole aivan näin yksinkertainen. Käyvän arvon käyttöön liittyy niittäin huomattavia ongelmia paitsi yritysten tulosvolatiliteetin, myös itse käyvän arvon mittaamisen kannalta.

Toinen alaluku keskittyy käyvän arvon käytön käytännön vaikutuksiin luottolaitosten ja niin sanottujen normaalien yritysten kannalta. Tätä vaikutusta tutkiakseni perehdyin 25 Suomen suurimman⁶³ pörssiyrityksen ja neljän pankin vuosien 2007-2009 tilinpäätöksiin. Kokosin yhteen kyseisten yritysten käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien rahoitusvälineiden tasearvot sekä niiden

⁶³ Yritysten koko mitattu liikevaihdon määrällä vuoden 2009 tilinpäätösten perusteella. Kauppalehti, 10.5.2010

realisoitumattomista arvonnousuista koituneet tulosvaikutukset. Tämän pienimuotoisen tutkimuksen avulla pyrin selvittämään sitä, kuinka suuri vaikutus lainmuutoksella on todella ollut yritysten veronmaksukykyyn (tuloslaskelmavaikutus), ja kuinka suuri tämä vaikutus voi potentiaalisesti olla (absoluuttinen ja relatiivinen tasevaikutus).

5.1 Käyvän arvon käytön yleiset hyödyt ja haitat

Kuten todettua, IAS/IFRS -standardiston yhtenä erona kansalliseen kirjanpitolakiin on sijoittajalähtöisyys ja siitä johtuva käyvän arvon käytön korostaminen. Käypä arvo nähdään parhaana mahdollisena mittana yrityksen todellisesta arvosta, joten sen käyttäminen on monien omaisuuserien (esimerkiksi joidenkin rahoitusvälineiden) kohdalla jopa pakollista.

Yksi käypien arvojen käytön selkeä vahvuus perustuu siihen, että niiden käyttö tarjoaa yrityksen taloudellisesta informaatiosta kiinnostuneille sidosryhmille hankintahintaan pohjautuvia arvoja tarkempaa tietoa. Näin ollen markkinat pystyvät luotettavammin ennustamaan yrityksen tulevaisuuden kassavirtojen määriä, ajoitusta ja epävarmuutta. Koska omaisuuserien käyvät arvot ovat realistisia tasearvoja, ne näyttävät yrityksen rahoitusaseman tietyllä ajan hetkellä. Näin ollen niiden perusteella voidaan päätellä yrityksen tulevaisuuden tulontuotto- ja veronmaksukykyä.⁶⁴

Käyvälle arvolle arvostamisperusteena löytyy teoreettisten syiden lisäksi myös käytännön tason perusteita. Yritysten kannalta käyvän arvon käyttö mahdollistaa keskenään melko samankaltaisten rahoitusinstrumenttien vertailun niiden käyttötarkoituksesta, hankkijasta, hankinta-ajankohdasta tai liikkeellelaskijasta riippumatta. Käyvät arvot ovat siis neutraali perusta johdon taloudellisen toiminnan arvioimiselle, koska niiden avulla voidaan nähdä millaisia vaikutuksia on rahoitusvarojen ja -velkojen ostamista, myymistä tai hallussapitoa koskevillä

⁶⁴ Ks. Damand 2002, s. 12

päätöksillä⁶⁵. Lisäksi rahoitusinstrumenttien käypään arvoon arvostaminen mahdollistaa yritysten ylimääräisten kassavarantojen ja likvidien varojen tuottavamman sijoittamisen, varsinkin jos mielekkäitä liiketoiminnallisia investointikohteita ei ole tarjolla. Etenkin taloudellisten noususuhdanteiden aikaan rahoitusvälineiden arvonnousut voivat lyödä kirkkaasti vaihtoehtoisten investointikohteiden tuotot.

Näistä selkeistä vahvuuksista huolimatta käypä arvo ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton arvostamisperiaate, vaan sen käyttö tuo mukanaan haasteita niin yritysten kuin markkinoidenkin näkökulmasta. IAS/IFRS -standardiston laaja käyvän arvon suosiminen onkin saanut osakseen kritiikkiä mm. tutkijoiden ja taloustieteilijöiden taholta⁶⁶.

Pääongelma käyvän arvon käytössä piilee itse käyvän arvon käsitteessä: mikä on käypä arvo ja kuinka se voidaan luotettavasti määritellä kullekin omaisuuserälle? Vuonna 1991 FASB (Financial Accounts Standard Board) määritteli termin käsittämään markkinahinnan, jolloin rahoitusinstrumenttien käypää arvoa vastaisi parhaiten pörssissä noteeratut markkinahinnat. Jos pörssinoteerattuja hintoja ei ole saatavilla, tulee käyvän arvon perustua joko sellaisen rahoitusinstrumentin pörssi-arvoon, jolla on samanlaisia piirteitä, tai vaihtoehtoisesti laskennallisten menetelmien avulla saatuun tietoon.⁶⁷ On selvää, että turvauduttaessa markkinahinnasta poikkeaviin käyvän arvon määrittämistapoihin saattaa rahoitusvälineen tasearvo poiketa hyvinkin paljon ns. ”oikeasta” käyvästä arvosta. Tähän ongelmaan otti artikkelissaan kantaa myös Anthony Rayman⁶⁸. Hän arvostelee voimakkaasti käyvän arvon soveltamista rahoitusinstrumenttien arvostamisessa sillä perusteella, että käypien arvojen soveltaminen on kuin täydellisten markkinoiden utopia: rahoitusinstrumentille laskettu käypä arvo, erityisesti jos se on johdettu markkinoilta, vastaa harvoin kyseisen instrumentin

⁶⁵ Ks. KHT-Media 2003, s. 32-33

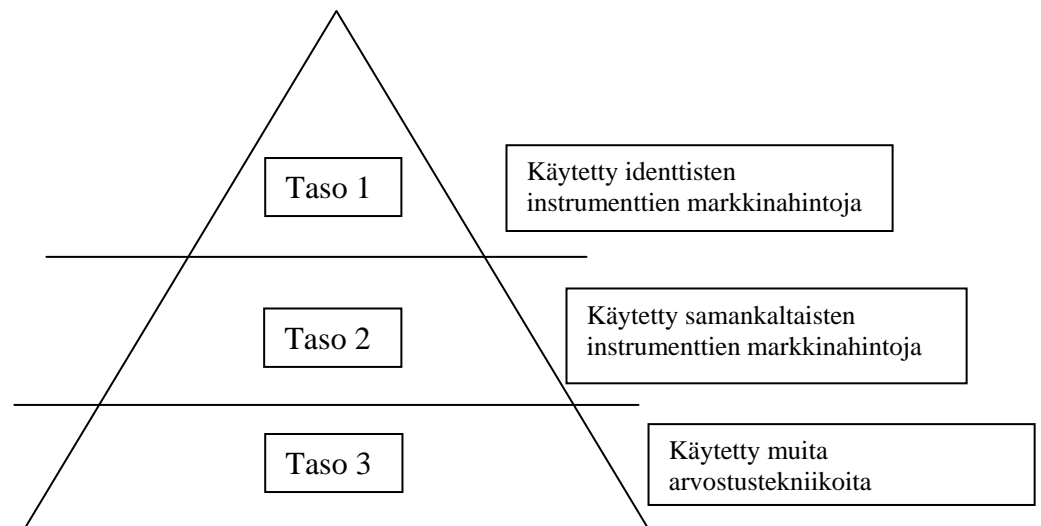
⁶⁶ Mm. Troberg, 2003 ja Rayman, 2004

⁶⁷ Ks. Financial Accounting Standards Board 1991, 6-7

⁶⁸ Ks. Rayman, A. 2004. Fair value or false accounting? Does IAS 39 contravene the Theft Act? Anthony Rayman argues that it does. Accountancy 1334, 82-83.

todellista arvoa. Erityisesti Rayman arvostelee käyvän arvon tulosvaikutteisia muutoksia.

Vaikka rahoitusvälineiden kohdalla pörssihinnat ovat usein olemassa ja käypä arvo täten helposti saatavissa, löytyy myös poikkeuksia. Tällöin rahoitusvälineiden käyvän arvon luotettavuus horjuu. Esimerkiksi joidenkin suojauslaskennassa käytettävien johdannaisten käyvän arvon laskeminen on hankalaa ja synnyttää riskin väärästä arvostamisesta. IAS/IFRS -standardistoon lisättiinkin tästä syystä kolmiportainen hierarkia, jonka mukaisesti yritysten tulee luokitella rahoitusvälineissään käyttämien käypien arvojen tarkkuus ja luotettavuus.

Kuvio 1, Käyvän arvon hierarkia. (Ernst&Young 2005, 3)

Verotuksen kannalta on äärimmäisen tärkeää, että käyvän arvon muutos ja siitä seuraava tulosvaikutus on luotettavasti mitattavissa. Rahoitusvälineiden kohdalla tämä luotettavuus voidaan nähdä suhteellisen korkeana ja mahdolliset määrittelyvirheistä aiheutuvat verotukselliset seuraamukset pysyvät ainakin toistaiseksi hyväksyttävällä tasolla.

Toinen ongelma käyvän arvon käytössä liittyy yritysten tuloksen volatilitettiin ja sitä kautta myös veronmaksukykyyn. Rahoitusvälineiden käyvän arvon muutokset voivat olla tilikausien välillä hyvinkin suuria, jolloin ne saattaavat aiheuttaa huomattavaa tulosheilautusta etenkin niiden yritysten kohdalla, joilla on paljon

käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavia rahoitusinstrumentteja. Esimerkiksi liiketoiminnallisesti tappiollinen tulos saattaa realisoitumattomien arvonnousujen myötä muuttua voitolliseksi, vaikka varsinaista rahallista tulosta ei ole tehty. Tällöin voittoon kohdistuvasta verosta selviytyminen voi pienempien yritysten kohdalla muodostua vaikeaksi.

Tulosvolatiliteetti on rahoitusteoreettisesti haitallista etenkin listatuille yrityksille ja sitä pyritäänkin vähentämään suojauslaskennan avulla. Suojauslaskenta on kuitenkin erittäin monimutkainen prosessi, joka vaatii sen harjoittajalta paljon asiantuntemusta. Tästä syystä usein vain suurimmilla listatuilla yrityksillä on riittävät valmiudet suojauslaskennan toteuttamiseen IAS 39:n edellyttämällä tavalla, joten pienemmät yritykset jäävät usein oman pääoman kustannuksia nostavien käyvän arvon muutosten armoille.

Yhteenvetona todettakoon, että rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostaminen on niin markkinoiden kuin yritystenkin kannalta kaksiteräinen miekka: Toisaalta se mahdollistaa reaaliaikaisemman sijoittajainformaation tarjoamisen ja lisää yritysten tulosvaikutteisia investointikohteita. Toisaalta käyvän arvon käyttö lisää yritysten riskisyyttä tulosvolatiliteetin muodossa, asettaa kovia laskentateknillisiä haasteita käypien arvojen päivittämisen mahdollistamiseksi sekä saattaa johtaa vääristyneisiin tasearvoihin todellisten käypien arvojen puuttumisen vuoksi.

5.2 Käyvän arvon käytön vaikutukset

IAS/IFRS -standardien voimaantulon myötä laajan keskustelun kohteeksi nousi käypien arvojen lisääntymisen tuomat vaikutukset verotuksen tasapainoon ja toimivuuteen. Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005:n mietintö ja sen pohjalta laadittu hallituksen esitys HE 176/2008 saivat osakseen kritiikkiä etenkin yrittäjien puolelta⁶⁹. Kritiikki kohdistui pääosin esitettyihin aikeisiin luopua verotuksen realisoitumisperiaatteesta joidenkin rahoitusvälineiden kohdalla.

⁶⁹ Ks. Suomen Yrittäjät: Lausunto Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus -mietinnöstä. 5.5.2006

Pelättiin, että mikäli hallituksen esitys päättyisi laiksi asti, aiheuttaisi se kohtuuttomia maksuvalmiusongelmia kun vero ei perustuisi pelkästään aktualisoituneisiin voittoihin.

Elinkeinoverolaki muutettiin 1.1.2009 ja muutokset vastasivat rahoitusvälineiden verokohtelun osalta hallituksen esitystä. Vastustajien uhkakuva siis toteutui ja verotuksen perinteinen realisoitumisperiaate joutui antamaan ainakin hieman periksi kansainvälisten standardien edessä. Onkin mielenkiintoista ja tärkeää tarkastella tulosvaikutteisten realisoitumattomien arvonnousujen todellisia vaikutuksia suomalaisten pörssiyritysten ja luottolaitosten verotettavaan tuloon. Onko uudella lailla todella niin suuria vaikutuksia yritysten tuloksiin ja verokertymään kuin etukäteen ennustettiin? Tässä kappaleessa pyrin antamaan karkean tason vastauksen tähän kysymykseen.

Kuten luvun alussa mainitsin, valitsin tarkastelun kohteeksi 25 Suomen suurinta listattua yritystä vuoden 2009 liikevaihdolla mitattuna. Erottelin aineistosta luottolaitokset (neljä kappaletta), sillä luottolaitosten suhde rahoitusvälineisiin poikkeaa selvästi muista yrityksistä. Päädyin suurimpiin yrityksiin sillä perusteella, että verokertymän kannalta ajateltuna juuri suurimmat yritykset ovat ainakin potentiaalisesti merkittävimmissä asemassa. Otoksen kokoa rajaavat lähinnä inhimilliset aikaan ja käytettävissä oleviin resursseihin liittyvät tekijät, sillä rahoitusvälineiden tulosvaikutteiset käypien arvojen muutokset eivät ole helposti yritystietokannoista haettavissa, vaan ne täytyi etsiä erikseen yritysten eri vuosien tilinpäätösten liitetiedoista. Lisäksi tulosvaikutukset ja tasearvot olivat hieman poikkeavasti laskettu tai esitetty, joten vertailukelpoisuuden säilyttämiseksi kerättyä dataa oli jatkokäsiteltävä. Koen kuitenkin 25 kappaleen otoksen riittäväksi, sillä valitut yritykset edustavat kattavasti eri toimialoja ja saturaatiopiste näyttää tulleen saavutetuksi.

Tarkasteluajankohdaksi rajasin vuodet 2007-2009, sillä varhaisempia tilinpäätöksiä oli varsin huonosti saatavilla. Katsoin kolmen vuoden jakson riittäväksi myös siitä syystä, että finanssikriisin seurauksena käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien rahoitusvälineiden arvonmuutosten voi

perustellusti olettaa muuttuneen erityisen paljon juuri näiden kolmen vuoden aikana. Täten niin sanotut ääripäät (vuosien 2007 ja 2008 markkinoiden jyrkkä lasku ja vastaavasti vuonna 2009 koettu nousu) tulevat paremmin esiin, mikä parantaa käyvän arvon käytön potentiaalisten vaikutusten tarkastelua.

Mainituilla kriteereillä toteutettu selvitys on tarkoitettu suuntaa antavaksi yleiskatsaukseksi, ei niinkään täysimuotoiseksi ja täydelliseksi tutkimukseksi. Sen päätavoite on selkeyttää rahoitusvälineiden tulosvaikutteisen käypään arvon kirjaamisen vaikutuksia ja auttaa uuden lain toimivuuden arvioimisessa.

5.2.1 Käypään arvoon arvostettavien rahoitusvälineiden tulosvaikutukset

Tässä kappaleessa esittelen käypään arvoon arvostettujen rahoitusvälineiden nettotulosvaikutuksia valitsemissani yrityksissä. Seuraaville sivulle kootuissa kaaviossa on nähtävissä keskeisimmät havainnot yritys- ja vuosikohtaisesti niin pankkien kuin muidenkin yritysten osalta. Olen lisäksi laskenut tulosvaikutuksen keskiarvon ja keskihajonnan sekä kaikkien otokseen kuuluvien yritysten käyvän arvon käytöstä johtuvan yhteisvaikutuksen verotettavaan tuloon. Nämä luvut antavat tärkeää lisäinformaatiota tilanteen arvioimiseen.

TULOSVAIKUTUKSET (EUR M)

	2009	2008	2007
ABB	68	-48	0
Cargotec	1,1	0,9	1
Elisa	0,5	3,4	2,7
Finnair	0	0	0
Fortum	-1	-11	7
HKScan	1,9	-0,4	-0,3
Huhtamäki	-0,1	0,4	-0,5
Kemira	1,5	-21	-14,5
Kesko	-19	-2,4	-4,6
Kone	0	3,8	0
Lemminkäinen	-5	2,8	2
Metso	3	2	3
Metsäliitto	16	-8	7
Neste Oil	-9	17	-24
Nokia	19	0	-
Outokumpu	-9	-10	0
Rautaruukki	3	6	4
Sanoma	0	0	0
SOK	-10,5	6,5	18,5
Stora Enso	18	-6,8	5,8
TeliaSonera	-2	1	-1
Tieto	7,8	-7,1	8,1
UPM Kymmene	2	-21	0
Wärtsilä	-1	-5	1
YIT	-0,5	-3,7	0
YHTEENSÄ	84,70	-100,60	15,20
KESKIARVO	3,39	-4,02	0,63
KESKIHAJONTA	15,85	12,27	7,74

PANKIT

TULOSVAIKUTUKSET (EUR M)

	2009	2008	2007
Aktia	2,1	-2,2	0
Nordea	20	-29	17
Pohjola	10	-67	-67
Sampo Pankki	6,7	-0,2	0,1
YHTEENSÄ	38,8	-98,4	-49,9
KESKIARVO	9,7	-24,6	-12,5
KESKIHAJONTA	7,6	31,2	37,2

Kaavio 1: Käypään arvoon arvostettavien rahoitusvälineiden nettotulosvaikutukset

OSUUS VEROTETTAVASTA TULOSTA (%)

	2009	2008	2007
ABB	1,7 %	-1,1 %	0,0 %
Cargotec	-4,1 %	0,6 %	0,5 %
Elisa	0,2 %	1,5 %	0,9 %
Finnair	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Fortum	-0,1 %	-0,6 %	0,4 %
HKScan	5,1 %	-4,4 %	-0,8 %
Huhtamäki	-0,1 %	-0,3 %	3,6 %
Kemira	1,5 %	-1166,7 %	-15,5 %
Kesko	-8,8 %	-0,8 %	-1,3 %
Kone	0,0 %	0,7 %	0,0 %
Lemminkäinen	50,0 %	3,1 %	1,8 %
Metso	1,4 %	0,4 %	0,5 %
Metsäliitto	-4,9 %	3,4 %	-4,2 %
Neste Oil	-3,0 %	13,2 %	-3,1 %
Nokia	2,0 %	0,0 %	-
Outokumpu	1,9 %	7,5 %	0,0 %
Rautaruukki	-0,8 %	1,1 %	0,6 %
Sanoma	0,0 %	0,0 %	0,0 %
SOK	-140,0 %	-79,3 %	35,9 %
Stora Enso	-2,0 %	0,8 %	28,7 %
TeliaSonera	-0,1 %	0,0 %	0,0 %
Tieto	11,1 %	-8,6 %	-94,2 %
UPM Kymmene	1,1 %	10,4 %	0,0 %
Wärtsilä	-0,2 %	-1,0 %	0,3 %
YIT	-0,5 %	-1,9 %	0,0 %
KESKIARVO	-3,5 %	-2,3 %	-1,9 %
KESKIHAJONTA	10,8 %	17,0 %	22,0 %

PANKIT

OSUUS VEROTETTAVASTA TULOSTA (%)

	2009	2008	2007
Aktia	4,5 %	-33,3 %	0,0 %
Nordea	0,7 %	-0,9 %	0,4 %
Pohjola	3,8 %	-56,3 %	-23,3 %
Sampo Pankki	20,5 %	-0,1 %	0,0 %
KESKIARVO	7,3 %	-22,7 %	-5,7 %
KESKIHAJONTA	8,9 %	27,3 %	11,7 %

Kaavio 2: Käypään arvoon arvostuksen osuus verotettavasta tulosta

Kaavioista voidaan nähdä, että yritysten välisessä vertailussa käypään arvoon arvostettavien rahoitusvälineiden absoluuttiset tulosvaikutukset ovat pääosin samaa kokoluokkaa (ks. Keskihajonta). Poikkeuksena mainittakoon ABB Oy, jonka kohdalla tulosvaikutus on ollut huomattavasti keskiarvoa suurempaa vuosina 2008 ja 2009. Myös tulosvaikutuksen volatilitteetti on kyseisen yrityksen kohdalla merkittävää. Tämä johtuu pääosin käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusvälineiden suuresta määrästä yrityksen taseessa (kts. Kaavio 3 myöhemmin) sekä suojauslaskennan käyttämättä jättämisestä.

Muiden kuin pankkien yhteistulosvaikutus on vaihdellut välillä -100,6 miljoonaa euroa (2008) +84,7 miljoonaa euroa (2009) , joten käypään arvoon tulosvaikutteisesti merkittävien rahoitusvälineiden vaikutus verotettavaan tuloon ei ole erityisen merkittävä verrattuna otokseen kuuluvien yritysten koko verotettavaan yhteistuloon. Tämä tulee erityisen hyvin esiin katsottaessa kolmen vuoden aikaista tulosvaikutuksen keskiarvoa, jonka vaihteluväli on ainoastaan noin 7 miljoonaa euroa.

Suhteellisesti tarkasteltuna rahoitusvälineiden realisoitumattomien arvonnousujen osuus yritysten koko verotettavasta tulosta on ollut vähäinen (n. +/-3%). Kuten absoluuttisen tulosvaikutuksen kohdalla, myös suhteellisesti tarkasteltuina yritysکوhtaaisia eroja kuitenkin löytyi. Esimerkiksi SOK:n ja Kemiran verotettava tulo olisi ollut hyvin erisuuruinen, mikäli realisoitumattomia arvonnousuja ei verotuksessa huomioitaisi.

Yhteenvetona yllä esitetyn perusteella todettakoon siis, että elinkeinoverolain muutoksella ei näyttäisi olevan kovin dramaattista vaikutusta ns. normaaliin yritysten tuloksiin tai kokonaisverokertymään absoluuttisesti tai suhteellisesti tarkasteltuna.

Pankkien kohdalla tulosvaikutukset ovat selvästi suurempia suhteessa otoskokoön: neljän pankin yhteistulosvaikutus on yli puolet kaikkien normaaliin yritysten yhteenlasketusta vastaavasta luvusta koko kolmen vuoden ajanjakson aikana. Erityisesti tilikautena 2008, jolloin finanssikriisin vaikutukset olivat suurimmillaan,

on pankkien tulosvaikutteisesti kirjattavista rahoitusvälineistä syntyneet yhteistappiot (-98,4 miljoonaa euroa) erittäin suuret verrattuna ns. normaalien yritysten yhteistappioihin (-100,6 miljoonaa euroa). Myös eri vuosien tulosvaikutuksellinen vaihtelu on pankeilla suhteessa suurempaa (vaihteluväli -98,4...+38,8) Vastaava ilmiö on huomattavissa myös keskiarvoa tarkastelemalla. Suhteellisesti arvioituna tilanne näyttäisi samankaltaiselta: pankkien rahoitusvälineiden realisoitumattomien arvonnousujen keskimääräinen osuus verotettavasta tulosta on selvästi normaaliyrityksiä suurempi.

Selitys näille eroille löytyy pankkien suuremmista käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusinstrumenttien määristä taseessa. Tämä on luonnollista, sillä pankkien liiketoimintaan kuuluu tänä päivänä merkittävänä osana arvopaperi- ja johdannaiskauppa. Seuraavassa kappaleessa esittelenkin kyseisten omaisuuserien absoluuttisen ja suhteellisen määrän valitsemieni yritysten taseissa. Näin on helpompi saada kuva siitä, kuinka suuressa osassa käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvälineet todella ovat yritysten liiketoiminnassa, ja kuinka suurina niiden tulosvaikutukset voisivat potentiaalisesti olla.

5.2.2 *Käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien rahoitusvälineiden osuus yritysten taseessa*

Tässä kappaleessa esittelen käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien rahoitusvälineiden määriä valitsemieni yritysten taseissa. Seuraaville sivulle kootuissa kaaviossa on nähtävissä keskeisimmät havainnot yritys- ja vuosikohtaisesti niin pankkien kuin muidenkin yritysten osalta. Kuten tulosvaikutuksen esittelyssä, olen sisällyttänyt myös näihin kaavioihin keskiarvot ja keskihajonnat lisäinformaation tuottamiseksi. Lisäksi olen laskenut kaikkien otokseen kuuluvien yritysten käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien rahoitusinstrumenttien absoluuttisen ja suhteellisen määrän taseessa.

TASEESSA (EUR M)

	2009	2008	2007
ABB	682	598	544
Cargotec	47,9	185,4	59,8
Elisa	1,5	1	3,7
Finnair	29,5	54,9	39,2
Fortum	312	771	282
HKScan	0	0	0
Huhtamäki	64	68,3	32,5
Kemira	198,5	109,1	28,5
Kesko	213,1	94,4	105,5
Kone	135,8	178,9	139,9
Lemminkäinen	0	6,9	1
Metso	61	48	3
Metsäliitto	3	17	n/a
Neste Oil	53	229	148
Nokia	896	1014	n/a
Outokumpu	35	110	76
Rautaruukki	149	279	185
Sanoma	0	0	0
SOK	16,4	124,3	168,9
Stora Enso	120,6	240,8	211,8
TeliaSonera	172,5	421,2	60,6
Tieto	0,9	4,4	3,7
UPM Kymmene	126	158	73
Wärtsilä	261	300	322
YIT	1	30	5
YHTEENSÄ	3579,7	5043,6	2493,1
KESKIARVO	143,2	201,7	108,4
KESKIHAJONTA	216,2	255,7	133,3

PANKIT

TASEESSA (EUR M)

	2009	2008	2007
Aktia	22,4	19,5	0,0
Nordea	8572,0	7867,0	5365,0
Pohjola	1279,0	3255,0	4701,0
Sampo Pankki	1347,0	2830,7	1429,0
YHTEENSÄ	11220,4	13972,2	11495,0
KESKIARVO	2805,1	3493,1	2873,8
KESKIHAJONTA	3892,3	3250,2	2574,2

Kaavio 3: Käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien rahoitusvälineiden tasearvot

TASEESSA %

	2009	2008	2007
ABB	2,0 %	1,8 %	1,8 %
Cargotec	1,8 %	6,1 %	2,3 %
Elisa	0,1 %	0,05 %	0,2 %
Finnair	1,2 %	2,6 %	1,8 %
Fortum	1,6 %	3,8 %	1,6 %
HKScan	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Huhtamäki	3,6 %	3,5 %	1,5 %
Kemira	7,0 %	3,8 %	1,0 %
Kesko	5,5 %	2,4 %	2,6 %
Kone	4,8 %	6,7 %	5,9 %
Lemminkäinen	0,0 %	0,5 %	0,1 %
Metso	1,1 %	0,9 %	0,1 %
Metsäliitto	0,1 %	0,2 %	n/a
Neste Oil	0,9 %	4,9 %	3,0 %
Nokia	2,5 %	2,6 %	n/a
Outokumpu	0,7 %	2,1 %	1,3 %
Rautaruukki	5,9 %	9,4 %	6,5 %
Sanoma	0,0 %	0,0 %	0,0 %
SOK	0,8 %	3,1 %	5,1 %
Stora Enso	1,0 %	2,0 %	1,4 %
TeliaSonera	0,7 %	1,6 %	0,3 %
Tieto	0,1 %	0,4 %	0,3 %
UPM Kymmene	0,9 %	1,1 %	0,5 %
Wärtsilä	5,6 %	6,3 %	8,6 %
YIT	0,0 %	1,0 %	0,2 %
KESKIARVO	1,9 %	2,7 %	2,0 %
KESKIHAJONTA	2,2 %	2,4 %	2,4 %

PANKIT

TASEESSA %

	2009	2008	2007
Aktia	0,2 %	0,2 %	0,0 %
Nordea	7,2 %	7,0 %	5,7 %
Pohjola	3,6 %	10,0 %	18,1 %
Sampo Pankki	5,4 %	9,6 %	5,1 %
KESKIARVO	4,1 %	6,7 %	7,2 %
KESKIHAJONTA	3 %	5 %	8 %

Kaavio 4: Käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien rahoitusvälineiden suhteelliset osuudet

Kaavioiden perusteella voidaan todeta, että tarkastelujakson aikana käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien rahoitusvälineiden määrä otokseen kuuluvien ns. normaalien yritysten taseessa on ollut keskimäärin noin 150 miljoonaa euroa. Kyseisten yritysten vastaava luku on ollut yhteensä 3,7 miljardia euroa. Yrityskohtaisia eroja löytyy jonkin verran, keskihajonnan ollessa 133... 216 miljoonaa euroa. Toisaalta suhteellisesti katsottuna erot eivät ole merkittäviä: tarkastelujakson aikana kaikkien yritysten käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavat rahoitusvälineet sijoittuvat prosentuaalisesti välille 0% -7% taseen loppusummasta. Erot selittyvät yrityskoon lisäksi lähinnä toimialakohtaisilla eroilla johdannaisten ja suojauslaskennan käytössä, mutta myös yritysten omilla investointipreferensseillä.

Absoluuttisesti katsottuna kaavioissa esitetyt luvut voivat tuntua suurilta, mutta suhteellisesti mitattuna käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavat rahoitusvälineet edustavat keskimäärin ainoastaan noin 2% yritysten taseista. Toisaalta absoluuttisen yhteislukuvun perusteella voidaan arvioida, että käypien arvojen muutoksilla voi olla potentiaalisesti melko huomattavia vaikutuksia yleiseen verokertymään. Jos rahoituskriisistä elpyminen on nopeaa ja arvopaperien markkina-arvot kohoavat keskimäärin esimerkiksi 10%, tarkoittaisi tämä näiden 25 yrityksen kohdalla noin 370 miljoonan euron positiivista vaikutusta verotettavaan tuloon. Toisin sanoen elinkeinoverolain muutoksesta seuraava verovaikutus saattaa etenkin pitkällä aikavälillä kertyä merkittäväksi.

Pankkeja tarkasteltaessa voidaan huomata, että käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvälineet ovat huomattavasti suurempi osa tasetta kuin muilla yrityksillä. Tämä piti paikkansa erityisesti vuosina 2007 ja 2008, jolloin kyseiset rahoitusvälineet edustivat noin seitsemää prosenttia otokseen kuuluvien pankkien yhteenlasketusta varallisuudesta. Myös vuonna 2009 suhdeluku oli yli kaksinkertainen verrattuna otoksen muihin yrityksiin. Absoluuttisesti katsottuna tilanne korostuu entisestään: neljällä otokseen kuuluvalla pankilla on noin kolminkertainen määrä käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavia rahoitusvälineitä verrattuna muihin yrityksiin. 10% markkina-arvojen kasvu tarkoittaisi näin ollen 1,1 miljardin lisäystä verotettavaan tuloon.

Edellä esitetyt kaaviot auttavat siis hahmottamaan elinkeinoverolain muutoksen tuomia vaikutuksia verokertymään tulevaisuudessa. Lukujen perusteella voidaan oikeutetusti sanoa, että muiden kuin pankkien verotettavaan tuloon sillä ei ole ollut, eikä todennäköisesti tule olemaankaan kovinkaan dramaattista vaikutusta. Käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien rahoitusvälineiden määrä ns. normaalien yritysten taseissa on lisäksi niin vähäinen, että yksittäisen yrityksen tasolla myös potentiaaliset vaikutukset jäävät vähäisiksi. Näin ollen etukäteen esitetty kritiikki uuden lain mukanaan tuomista maksuvalmiusongelmista ja kohtuuttoman kireästä verotuksesta tuntuu esitettyjen lukujen valossa liioittelulta. Veronalaisuus voi sitä paitsi hyödyntää yrityksiä: kun tulosvaikutteiset realisoitumattomat arvonnousut säädettiin veronalaisiksi, tulivat vastaavat arvonalentumiset verovähennyskelpoisiksi. Tämä on yritysten tuloksen kannalta merkittävä hyöty markkinahintojen laskiessa. Esimerkiksi tilikauden 2008 käyvän arvon muutosten tulosvaikutus otokseen kuuluvien, muiden kuin pankkitoimintaa harjoittavien yritysten kohdalla oli - 100 miljoonaa euroa. Nykyisen elinkeinoverolain puitteissa tuo tappio olisi ollut verotuksessa vähennyskelpoista.

Verottajan ja verotuksen tasapainon näkökulmasta käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien rahoitusvälineiden veronalaiseksi saattaminen on sitä vastoin erittäin perusteltua. Kuten kaavioista käy ilmi, ovat kyseisten omaisuuserien yhteenlaskettu määrä ja verovaikutus tarpeeksi merkittäviä lainmuutoksen laatimiseksi. Vaikka yksittäisen yrityksen tasolla vaikutukset eivät siis olekaan kovin dramaattisia tai liiketoimintaa vaarantavia, syntyy kaikkien yritysten kollektiivisista arvonnouksista verokertymän kannalta oleellinen summa. Ei ole perusteltua jättää yhtä tulonlähdettä verotuksen ulkopuolelle ainoastaan realisoitumisperiaatteeseen vedoten silloin, kun kyseisen tulonlähteen mukaanotosta seuraavat hyödyt ovat tosiasiallisesti haittoja suuremmat. Näin ollen elinkeinoverolain muutos saa empiiristä tukea ainakin edellä esitetyn katsauksen perusteella.

6. Yhteenveto ja Pohdinta

IAS -asetus on ollut yksi askel kohti Euroopan unionin jäsenvaltioiden kirjanpitokäytäntöjen yhtenäistämistä. Asetus voidaan nähdä osana unionin yleisiä integraatiotavoitteita ja sillä pyritään tehostamaan Euroopan talousalueen sisämarkkinoiden toimivuutta ja parantamaan yritysten keskinäistä vertailukelpoisuutta. Suomessa IAS -asetuksen voimaantulo ja IFRS -tilinpäätöksen yleistyminen johti tilanteeseen, jossa sen aikaista vallitsevaa yritysverolainsäädäntöä oli tarkasteltava uudesta näkökulmasta, ympäristön vallitsevat vaatimukset huomioonottaen. Lainsäätäjien tehtävä ei ollut helppo, sillä IAS/IFRS -normisto pohjautuu hyvin erilaiseen periaatteistoon ja ajatusmalliin kuin Suomen elinkeinoverolaki ja kirjanpitolaki. Tutkielmani edetessä olen perehtynyt tähän ongelmaan ja pyrkinyt tarkastelemaan sitä kattavasti erityisesti rahoitusvälineiden verotuskohtelun näkökulmasta.

Suurimmat yhteensovittamisongelmat kansainvälisten tilinpäätösstandardien ja Suomen kansallisen lainsäädännön välillä johtuvat arvostuskäytäntöjen eroavaisuuksista ja omaisuuslajien ryhmittelyeroista. IFRS -tilinpäätöksessä laajasti hyväksytty ja osin jopa pakollinen käyvän arvon käyttö aiheuttaa yhteentörmäyksen elinkeinoverolain realisoitumisperiaatteen kanssa. Kun rahoitusvälineitä arvostetaan käypään arvoon, saattaa yritysten tuloslaskelmaan ja taseeseen syntyä realisoitumattomia voittoja, jotka eivät entisen lainsäädännön valossa olleet verotuksen alaisia. Tällöin saattoi syntyä tilanteita, joissa yritysten tilinpäätöksissä esitetty tulos poikkesi huomattavasti verotettavasta tuloksesta ja verottamattomia voittoja saatettiin pyrkiä jakamaan ulos yrityksestä. On selvää, ettei tämänkaltaista käytäntöä voitu hyväksyä verottajan fiskaalisten tavoitteiden tai verotuksen toimivuuden näkökulmasta, vaan muutoksia lainsäädäntöön oli tehtävä.

Periaatteessa realisoitumattomiin arvonnousuihin voidaan verotuksessa suhtautua ainakin kolmella eri tavalla: arvonnousu verotetaan tulosvaikutteisesti kirjattaessa, arvonnousu verotetaan vasta, jos sitä jaetaan omistajille tai arvonnousun jakaminen estetään yhtiöoikeudellisesti. Nyt on kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien

rahoitusvälineiden osalta päädytty lähinnä ensimmäiseen vaihtoehtoon. Uudistuksen taustalla on nähtävä sopeuttaminen IFRS-standardeihin sekä osakeyhtiölain vapaamielinen suhtautuminen erilaisiin voitonjakomalleihin.⁷⁰ Jo hallituksen esityksen 176/2008 perusteella näytti siltä, että perinteisestä elinkeinoverotuksen realisoitumisperiaatteesta oltaisiin luopumassa käypään arvoon tulosvaikutteisesti merkittävien rahoitusvälineiden kohdalla. Kun esitys tuli pääpiirteineen lainvoimaiseksi, muuttuivat kyseisten rahoitusvälineiden realisoitumattomat arvonnousut vuoden 2009 alusta asti veronalaiseksi tuloksi ja arvon alenemiset vastaavasti vähennyskelpoiseksi menoksi. Vaikka hallituksen esitys onkin saanut osakseen kritiikkiä mm. Suomen Yrittäjien ja KHT-yhdistyksen taholta, voidaan sen pohjalta säädetty lakimuutos kuitenkin nähdä olosuhteiden vaikeus ja normistojen väliset suuret eroavaisuudet huomioon ottaen varteenotettavana ratkaisuna. Uutta lain muotoa puoltaa myös se, että käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusvälineiden realisoitumattomien arvonnousujen veronalaisuuden myötä vähentyi osaltaan myös verottamattomien voittovarojen ulosjakaminen yhtiöistä. Kun suoraan omaan pääomaan merkittävien realisoitumattomien voittojen jakaminen on jo aikaisemmin estetty yhtiölainsäädännön uudistuksella, saatiin hallituksen esityksen mukaisilla säädöksillä estettyä rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisesta syntyneiden verottamattomien varojen ulosjakaminen kokonaisuudessaan.

Nykyinen ratkaisu, joka saattaa kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien rahoitusvälineiden sekä KPL 5:2a§ mukaisesti käypään arvoon arvostettavien rahoitusvälineiden käyvän arvon muutokset veronalaiseksi, on olosuhteet huomioon ottaen suhteellisen kestävä. Käytännössä ei näytä siltä, että realisoitumisvaatimuksen raottaminen vaarantaisi yritysten veronmaksukyvyyn tai aiheuttaisi kriitikkojen pelkäämiä dramaattisia maksuvalmiusongelmia. Lisäksi käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavien rahoitusvälineiden määrä ainakin suurimpien listattujen yritysten taseissa on edellä esittämäni katsauksen perusteella arvioituna niin pieni, että yksittäisen yrityksen tasolla myös potentiaaliset vaikutukset jäävät vähäisiksi. Lisäksi näyttöä löytyy siitä, että pienempien listattujen yritysten taseissa esiintyy kyseisiä rahoitusvälineitä keskimäärin tätäkin

⁷⁰ <http://www.tilisanomat.fi/lehti/printview.php?catid=14&artid=585>

vähemmän, sillä näissä yrityksissä taloudellisen panostuksen pääpaino on yleensä varsinaiseen liiketoimintaan liittyvissä investoinneissa. Näin ollen veropohjan laajeneminen ei mitä todennäköisemmin heikennä myöskään liikevaihdoltaan pienimpien ja otokseni ulkopuolelle jääneiden listattujen yritysten veronmaksuvalmiutta.

Listaamattomia yrityksiä on lähes mahdotonta lähteä arvioimaan tältä pohjalta, sillä tietoa kyseisten yritysten käypään arvoon arvostetuista rahoitusvälineistä ja niiden tulosvaikutuksista ei ole juurikaan saatavilla. On totta, että periaatteellisen riskiryhmän maksuvalmiutta ja verotuksen kohtuullisuutta ajatellen muodostavat juuri kaikkein pienimmät yritykset, mutta toisaalta näiden yritysten ei ole pakko soveltaa IAS/IFRS -standardeja tai KPL 5:2a§:ta. Vaikka Suomen Yrittäjät kritisoivatkin uutta lakia sen valmisteluvaiheessa juuri siitä, että se hankaloittaa yritysten IAS/IFRS -standardien käyttöönottoa, on muistettava, että tämä ei suinkaan ole merkittävin syy kansainvälisten tilinpäätösstandardien käytön vähyydelle listaamattomien yritysten keskuudessa. IAS/IFRS -standardien mukaisen tilinpäätöksen laatiminen on huomattavasti KPL:n mukaista tilinpäätöstä työläämpää ja monimutkaisempaa, joten kansainvälisen käytännön omaksuminen asettaa huomattavia asiantuntemus- ja tietotaitovaatimuksia yrityksen henkilöstölle. Näihin kustannuksiin verrattuna mahdollinen realisoitumattomien arvonnousujen tuottama verotuksen kiristyminen on suhteellisen pieni tekijä kun mietitään sitä, tulisiko yrityksessä ottaa käyttöön kansainvälinen tilinpäätösstandardisto.

Nykyinen malli on siis perusteltu ratkaisu verottajan fisikaalisten intressien ja verotuksen yleisen neutraliteetin näkökulmasta. Mikäli käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusvälineiden arvonnousut eivät olisi verotuksen piirissä, saattaisi yrityksille etenkin noususuhdanteiden aikana syntyä ydinliiketoiminnallisesti perusteeton houkutus rahoitusvälineiden suosimiseen reaali-investointien sijaan. On tärkeää, että tämänsuuntainen käytös kitketään pois veropohjaa laajentamalla, etenkin kun näin menetellen verotusta saadaan yhdenmukaistettua kirjanpidollisen tuloksen kanssa.

Vaikka Suomen ratkaisu yhteensovittamisongelmaan näyttäisikin suhteellisen toimivalta eri näkökulmat huomioon ottaen, eivät kaikki tahot ole pitäneet sitä täydellisenä vaihtoehtona.⁷¹ Nyt verotuksen ja kirjanpidon kiinteä suhde säilytettiin, mikä kriitikoiden mukaan lisää verotuksellisesti ongelmallisia tilanteita jos ja kun IAS/IFRS -standardistoa tulevaisuudessa muutetaan. Ruotsissa verotuksen ja kirjanpidon sidos sitä vastoin löystyi huomattavasti esityksen SOU 2008:80 perusteella ja päätöstä perusteltiin osaksi juuri kansainvälisen käytännön yleistymisellä. Tämä muutostrendi tunnustettiin myös hallituksen esityksessä HE 176/2008, mutta Ruotsin käytännöstä ei siitä huolimatta haluttu ottaa mallia. Päätöstä puolusteltiin sillä, että verotuksen kirjanpitosidonnaisuus on ollut Ruotsissa huomattavasti Suomea tiukempi, mikä ilmenee esimerkiksi Suomen elinkeinoverolain täydellisenä ja itsenäisenä tuloksenlaskentanormistona.⁷² Ruotsin mallin tapaisiin radikaaleihin muutoksiin ei siis haluttu lähteä, koska EVL nähtiin jo tarpeeksi irrallisena kokonaisuutena IAS/IFRS -standardiston käyttöönoton kannalta.

Ruotsissa on tehty jonkin verran tutkimuksia kirjanpidon ja verotuksen välisen sidoksen vähentämisen vaikutuksista.⁷³ Näiden tutkimusten perusteella selvisi, että ratkaisulla on ollut negatiivisia vaikutuksia verotuksen käytännön toteuttamiseen niin yritysten kuin valtionkin näkökulmasta. Myös siirtymäaikaan liittyvät epäselvyydet on nähty ongelmallisina. Kyseisten negatiivisten ilmiöiden uskotaan kuitenkin olevan lyhytaikaisia ja liittyvän pääosin uusien käytäntöjen omaksumiseen. Pitkällä aikavälillä hyötyjen nähdäänkin nousevan haittoja suuremmiksi, kun verojärjestelmän joustavuus suhteessa IAS/IFRS -standardeihin paranee. Tästä arviosta huolimatta esitys SOU 2008:80 on saanut osakseen myös kovaa kritiikkiä. Sen pohjaksi tehdyn selvityksen on sanottu olleen aivan liian pintapuolinen ja jättäneen huomiotta useita olennaisia seikkoja liittyen tehtyyn ratkaisuun ja sen taustatekijöihin. Lisäksi esityksen nähdään lisäävän lainsäädäntöön ja lain tilaan liittyviä epäselvyyksiä. Erityisen suurta vastustusta esitys sai osakseen yritysten ja liike-elämän taholta.⁷⁴

⁷¹ Ks. <http://www.tilisanomat.fi/lehti/article.php?catid=14&artid=555&v=2006>

⁷² Ks. HE 176/2008

⁷³ Mm. Hallberg - Hilmersson, 2009 ja Karlsson - Oscarson 2009

⁷⁴ Ks. Hallberg - Hilmersson, 2009

Toinen lakimuutoksesta huolimatta säilynyt ongelma liittyy elinkeinoverolain omaisuuslajiluokitteluihin. Rahoitusvälineiden sääntely nykyisessä elinkeinoverolaissa on hyvin suppeaa, ja se poikkeaa täysin IAS/IFRS -standardien kattavista määrittelyistä. Ongelmia syntyy rahoitusvälineiden ryhmittelyeroista elinkeinoverolain ja IAS/IFRS -normiston välillä. Kansallisen lainsäädännön mukaan rahoitusvälineiden verotuskohtelu riippuu niiden elinkeinoverolain mukaisesta omaisuuslajiluokasta, joten yrityksen kirjanpidossaan samalla tavalla kohtelemat rahoitusvälineet saattavat joutua erilaiseen asemaan verotusta toimitettaessa. IAS/IFRS -standardien yleistyessä olisikin syytä tarkastella myös elinkeinoverolain omaisuuslajiryhmittelyä rahoitusvälineiden kannalta, jotta kaikkien rahoitusvälineiden verotuskohtelu muodostuisi tasapuoliseksi.

Vielä on mahdotonta sanoa, kuinka hyvin IAS/IFRS -standardien yhtensovittaminen kansallisten säädösten kanssa lopulta onnistuu. IAS -asetuksen voimaantulosta on kulunut vasta vähän aikaa, joten mahdollisten lakimuutosten täydellisten vaikutusten ilmenemiseen menee mitä todennäköisimmin vielä useita vuosia. Normistojen huomattavista eroista johtuen lainsäädännölliset haasteet ovat hyvin suuria ja ongelmia on paljon. Esimerkiksi käyvän arvon hyväksyttävää määrittämistä on vielä syytä tutkia tarkemmin, sillä tällä hetkellä yrityksillä voi olla useita erilaisiin laskentamalleihin pohjautuvia käypiä arvoja, joiden objektiivisuus saattaa olla hyvinkin kyseenalaista. Näin ollen joidenkin rahoitusvälineiden ja muiden käypään arvoon arvostettujen omaisuuserien vaikutus yrityksen tulokseen on helposti manipuloitavissa sisäisen laskennan keinoin. Tämä tarkoittaa myös sitä, että verottajan tulee perehtyä yhä tarkemmin yritysten ilmoittamiin arvonmäärittämissä ja -käytäntöihin oikeudenmukaisen verotuksen toteuttamiseksi.

Tutkielmassani olen tarkastellut aihetta vain rahoitusvälineiden näkökulmasta, jättäen käsittelyn ulkopuolelle mm. IAS/IFRS -normistossa määritellyt biologiset hyödykkeet ja sijoituskiinteistöt, joiden kirjanpito- ja verotuskäsittelyn tarkastelu uudessa ympäristössä on rahoitusvälineiden tavoin tärkeää. Olen niin ikään jättänyt huomioimatta vakuutuslaitosten ja eläkesäätiöiden rahoitusvälineiden verotus- ja kirjanpitokohtelun niiden omaleimaisuuden ja pääsäännöistä poikkeavuuden

vuoksi. Kuten muidenkin yritysten, olisi myös näiden ryhmien sääntelyä syytä tarkastella IAS/IFRS -standardien käyttöönoton yleistymisen myötä uudessa valossa. Jatkotutkimuksissa aihetta olisikin mahdollista laajentaa kattamaan myös esimerkiksi edellä mainitut omaisuuserät ja käsitellä IAS/IFRS -normiston vaikutuksia suomen vero- ja kirjanpitolainsäädäntöön vakuutuslaitoksien sekä eläkesäätiöiden näkökulma huomioon ottaen.

7. Lähteet

Leppiniemi, Jarmo – Kykkänen, Tapani: *Kirjanpito, tilinpäätös ja tilinpäätöksen tulkinta*. WSOY 2007.

Kykkänen, Tapani: *Kirjanpito, Harjoitusmoniste*. Helsingin kauppakorkeakoulu 2007.

Niskakangas, Heikki – Tikka, Kari S. – Honkavaara, Tero – Helminen, Marjaana – Lundén, Anna – Laitinen, Mirjami – Rabinä, Timo – Leppiniemi, Jarmo – Kiviranta, Esko – Ranta-Lassila, Hannele – Mattila, Pauli K. – Raunio, Merja – Äimä, Kristiina: *Verouudistus 2005*. WSOY 2004.

Räty, Päivi – Virkkunen, Virpi: *Kansainvälinen tilinpäätöskäytäntö - IFRS -raportointi*. WSOY 2004.

Troberg, Pontus: *IAS ja kansainvälinen tilinpäätös*. Talentum 2003.

Troberg, Pontus: *IFRS and US GAAP: a Finnish perspective*. Talentum 2007.

VM 4/2006. *Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus. Yritysverotuksen kehittämistyöryhmän muistio*. Valtiovarainministeriön vero-osasto. Edita Oyj 2006

HE 176/2008 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain sekä tuloverolain 45 §:n muuttamisesta*. 2008.

Hertsu, Anneli: *Käypien arvojen käytölle tilinpäätöksessä vaaditaan rajoja*. Kauppalehti 7.6.2005, s. 6

KHT-yhdistys: *Elinkeinoverolain muuttaminen*.

(saatavilla www.kht.fi / kht-yhdistys / ajankohtaista / Lausunto: elinkeinoverolain muuttaminen. 26.8.2008.)

Suomen Yrittäjät: *Lausunto Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus - mietinnöstä*. (saatavilla www.yrittajat.fi / Suomen Yrittäjät / Lausunnot / Lausunto Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus - mietinnöstä. 5.5.2006)

Keskuskaupakamari: *Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005:n mietintö*. (saatavilla www.kauppakamari.fi / keskuskaupakamari / Lausunnot / Lausunnot 2006 / Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005:n mietintö. 21.4.2006.)

KPMG. 2005. Publication of Amendment to IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement – The Fair Value Option. IFRS Briefing Sheet 27, 1-3.

KHT-Media. 2003. IFRS -standardit 2003: sisältää IAS -standardit ja tulkinnat 2003.

Damand, D. 2002. Financial instruments special. Financial instruments: fair values and disclosure. Balance Sheet 10, 12-19.

Rayman, A. 2004. Fair value or false accounting? Does IAS 39 contravene the Theft Act? Anthony Rayman argues that it does. Accountancy 1334, 82-83.

Ernst & Young. 2005. How fair is fair value? IFRS Stakeholder Series. London.

PriceWaterhouseCoopers, Tax Bulletin 1/2009

<http://www.tilisanomat.fi/lehti/printview.php?catid=14&artid=585>

<http://www.tilisanomat.fi/lehti/article.php?catid=14&artid=555&v=2>

006

